

A TRIANONI TRAUMA MINT A MAGYAR CSOPORT VÁLASZTOTT TRAUMÁJÁNAK KUTATÁSA A POLITIKAI NAPILAPOKBAN 1920–2010

Ilg Barbara

ilgbarbi@gmail.com

DOI: 10.20520/JEL-KEP.2022.2.25

Absztrakt

A tanulmány a trianoni békekötés médiareprezentációját mutatja be 1920-ban, hat politikai napilap újságcikkein keresztül, a választott trauma koncepciójának tükrében. Korábban 1920 és 2010 közötti, a trianoni traumáról szóló újságcikkeket vizsgáltam. A kilencven év szövegeit magába foglaló szövegcsoportot egy pozitív cél felé haladó, emelkedő narratívának tekintettem, amelynek szakaszai párhuzamba állíthatók a választott trauma tüneti és gyógyulási szakaszaival. Az egyes szakaszok végpontjain a trauma kódjainak megfelelő narratívumok rajzolódtak ki: a kiváltó esemény bekövetkezésekor egy katasztrófa narratíva, a tagadás szakaszában egy tagadás narratíva, a projekció szakaszában egy bűnbak narratíva. A narratívumok mintázatának és a trauma feldolgozás aktuális állapotainak feltárására egy több részből álló narratív pszichológiai tartalomelemzést dolgoztam ki, amelyet az 1920-as szövegcsoportra alkalmazva ismertetek.

Kulcsszavak

választott trauma, media, narratív pszichológiai tartalomelemzés, trianoni békeszerződés

REPRESENTATION OF TRIANON TRAUMA AS THE CHOSEN TRAUMA OF THE HUNGARIAN GROUP IN POLITICAL NEWSPAPERS PUBLISHED IN 1920

Barbara Ilg

Abstract

The present study examines the media representation of Trianon Treaty in 1920 in six different political newspaper reflecting on the chosen trauma concept. I have previously examined newspaper articles on trianon trauma between 1920 and 2010. I considered the corpus of ninety-year newspaper articles as an ascending narrative toward a positive goal, the stages of which can be paralleled with the symptomatic and healing stages of the trauma. At the endpoints of each section, I assumed narratives corresponding to the trauma codes. When the triggering event occurs, a disaster narrative appears, a denial narrative in the denial phase, and a scapegoat narrative in the projection phase. To explore the pattern of narratives and the current states of trauma processing, I developed a multi-part narrative psychological content analysis that I apply to the 1920s text corpus.

Keywords

chosen trauma, media agenda, narrative psychological content analysis, Trianon treaty

A TRIANONI TRAUMA MINT A MAGYAR CSOPORT VÁLASZTOTT TRAUMÁJÁNAK KUTATÁSA A POLITIKAI NAPILAPOKBAN 1920–2010

Ilg Barbara

Bevezetés

Az első világháborút lezáró trianoni békeszerződést 1920. június 4-én írták alá Versailles-ban a Nagy-Trianon Palotában az Antant és szövetségeseinek képviselői és a Simonyi-Semadam Sándor vezette kormány képviselőiben Benárd Ágoston és Drasche-Lázár Alfréd. A békeszerződés hatálybalépésével Magyarország területe és lakossága csaknem egyharmadára csökkent, az etnikai magyar lakosság a terület elcsatolások következtében az utódállamok területére került. A békeszerződést követően a magyar kormányok törekvése a revízió volt, ami Magyarország Németországgal kötött szövetsége eredményeként 1938-ban a Felvidék, 1939-ben a Kárpátalja és 1940-ben Észak-Erdély visszacsatolásával részben teljesült. Ezután azonban a második világháború lezárásaként az 1947-es párizsi béke visszaállította a trianoni határokat. A békeszerződés és következményei az elcsatolt területek magyarságában és az anyaországban maradt csoportokban is a kollektív trauma állapotát idézték elő, a párizsi békeszerződéssel pedig megismétlődött ez a sokkhatás. Magyarországon a szocializmus ideje alatt kevés szó esett Trianonról, majd a rendszerváltással újra előtérbe került a nyilvánosságban, főként a határon túli magyarok helyzetét érintve. Először 1990-ben, amikor az új demokrácia pártjai egy nyilatkozatot írtak alá Trianonról, amiben kijelentették, hogy az országhatárokat állandónak tekintik. Ezután Magyarország Európai Unió csatlakozása (2003) hozott felszínre reményteli várakozásokat a kisebbségi magyarok ügyében, és ezt követte a kettős állampolgárságról szóló népszavazás kudarca, (2004) és a 2006-os választások. 2010-ben a Magyar Országgyűlés a Nemzeti Összetartozás Napjává nyilvánította június 4-ét.

A trianoni békeszerződés aláírásának korabeli fogadtatása és az, hogy folyamatosan előkerül minden olyan történelmi pillanatban, amit a magyar csoport identitásfenyegetésnek interpretál, a nemzeti emlékezet traumatikus eseményévé teszi. Amikor a múltbeli csoport identitásfenyegetésként él meg egy traumatikus eseményt, és ettől kezdve nemzedékről nemzedékre a csoport mentális reprezentációiban is identitásfenyegetésként hagyományozódik tovább, sőt a csoportközi konfliktusok alkalmával akár a csoportidentitás alapjává is válik, Volkan (1998, 2004) a csoport választott traumájáról beszél.

Saját kutatásomban a trianoni békekötésről és következményeiről szóló, különböző politikai irányultságú napilapok cikkeinek longitudinális vizsgálatát végeztem el 1920 és 2010 között öt évenkénti bontásban a választott trauma, mint narratív szerkezet tükrében. Jelen tanul-

mányban azt mutatom be a kilencven év szövegeit magába foglaló szövegtörzshöz keresztül, hogy a választott trauma koncepciója hogyan és milyen kutatási módszerrel alkalmazható a trianoni trauma leírására.

Az időben egymás után következő szövegeket egy pozitív cél felé haladó progresszív, vagy emelkedő narratívának tekintem, aminek szakaszai párhuzamba állíthatók a választott trauma tüneti és gyógyulási szakaszaival. Az egyes szakaszok végpontjain a trauma kódjainak megfelelő narratívumokat feltételezek. A narratívumok mintázatának és a trauma feldolgozás aktuális állapotainak, valamint a narratívum szereplőinek feltárására egy több részből álló tartalomelemzést dolgoztam ki, amelyet az 1920-ban talált újságcikkekkel összeállított szövegtörzshöz keresztül mutatok be.

A választott trauma koncepciója

Volkan „választott trauma” fogalma arra a kollektív emlékezetben tárolt tragédiára utal, amely egy csoport őseivel történt meg. Természetesen nem a csoport választja, hogy áldozattá váljon. A választott szó arra utal, hogy a szélesebb csoport identitásának öntudatlanul is lényeges eleme lesz a sérült self, amely generációkon át öröklődik, és át van itatva az elődök traumájának emlékezetével. A választott trauma funkciója, hogy az ősök traumájával határozza meg a csoport identitását. A jelenbeli csoport traumákról szóló mentális reprezentációja sokkal erősebb, mint az ősök dicsőségéről szóló emlékek. Azért, mert a régi dicsőségek nem hagytak maguk után befejezetlen pszichológiai feladatot. Az új generációnak adott feladatok az új generáció azonosságát erősítik meg az előző generáció felnőttjeivel. A választott trauma fejlődésében pszichológiai feladatok várnak megoldásra: befejezni az előző generáció gyász munkáját és megbosszulni a szégyent és a megaláztatást az elraktározott képekre asszociálva. A választott traumákba foglalt pszichológiai feladatok a választott traumát alapvető jegyvé teszik a nagy csoportoknak és erős motorjává a társadalmi és politikai mozgalmaknak (Volkan 2004).

Egyes kiváltó események inkább okoznak traumatikus tüneteket, mint mások. A természeti katasztrófák és az ember által elkövetett nem szándékos tragédiák kevésbé okoznak hosszabb távú traumákat, mint egy embercsoport által szándékosan elkövetett bántó cselekedet egy másik csoport ellen. A szándékos támadás akkora embervesztéssel jár, hogy a csoport tagjai a csoport megszűnésétől tartanak. Az esemény hatására az áldozati csoport megaláztatott és emberi méltóságától megfosztva kerül ki a konfliktusból. Ez utóbbi gyakran szomszédos népek között történik meg.

Volkan (1998: 39) párhuzamba állítja az egyéni gyászt a csoportok gyászával. Ahogyan az egyéneknél az öngyilkosság vagy a gyilkosság nehezebben elgyászolható, mivel felkészületlenül éri az egyént, ugyanúgy a csoport identitását vagy létét fenyegető események is ilyenek a csoport számára. A csoport tagjai, akik ugyanabban a kollektív veszteségben osztoznak, ugyanazon a pszichológiai gyász munkán mennek keresztül. A kezdeti sokk után megkezdődik a kísérlet az elveszett tárgy átfordítására. A társadalom kulturális vagy vallási rituálékkal dolgozza fel, majd az évek múlásával párhuzamosan csökkenő intenzitással ismételi a rituálét, általában az esemény évfordulóján. A kollektív gyász munka elcsúsz, és a társadalom egésze alkalmazkodik a veszteséghez, amely lassan elhalványul. Más típusú tragédiák esetében, amelyek közvetlenül érintik a csoportnak egy nagyobb részét, vagy tartósabb károkat okoznak (például egy sokak által tisztelt politikai vezető meggyilkolása), a megemlékező aktusok sok évig visszatérnek. A feldolgozásban segítségül szolgálhat egy emlékmű felállítása, mint például a vietnámi emlékmű, amely egy tárgyba sűrítve megőrizte az amerikaiak fájdalmát a háborúban elveszített gyermekeikért.

Ugyanakkor vannak olyan helyzetek, amikor a megosztott sérelem a csoport tagjait kábulttá, tehetetlenné és megaláztatottá teszi vagy túl haragosnak ahhoz, hogy feldolgozzák a gyászt

vagy egyáltalán elkezdjék a gyászmunkát. Ezekben az esetekben a csoport tagjai képtelenek egy kollektív választ adni, mivel ezek a típusú veszteségek a társadalom szövetét bontják meg, és traumatikus tüneteket produkálnak a társadalom tagjaiban. A trauma ekkor áthagyományozódik és az új nemzedékre marad a feldolgozás. A túlélők arra vannak ítélve, hogy átadják a tragédia emlékét és érzéseiket a leszármazottaknak, hogy a későbbi generáció el tudja végezni a gyászmunkát, amire az ősök nem voltak képesek. A traumaátvitel kétféle módon, projekcióval vagy eltávolítással, tagadással történik. A projekció során egy öregebb személy öntudatlanul is külsővé teszi, kivetíti a traumatizált selfjét a fejlődő gyermek személyiségére. A gyerek válik a gyűjtőhelyévé, megőrzőjévé az előző generáció aggasztó dolgainak, a gyermek beszívja a vágyait és elvárásait és késztetést érez arra, hogy dolgozzon rajtuk, azaz az ő feladata lesz a gyász (Volkan 1998: 42).

A másik módja a csapás okozta hatásokkal való megküzdésnek az eltávolítás vagy a tagadás: azok, akik a csoportból közvetlenül nem éltek át a tragédiát, elkerülik azokat, akikre közvetlen hatással volt. A második világháború után például sok izraeli szégyennel fordult a Holocaust felé, és távol tartotta magát a Holocaust túlélőktől. A tagadás, amely fennállt a Holocaust túlélők és kortársaik között, megjelent az áldozattá vált generáció és gyermekeik között is. A későbbi generáció megpróbálhatja törölni az emlékezetéből a múltbeli eseményt, ezért az évekig alvó állapotban marad a csoporttagok pszichológiai DNS-ében. Bizonyos körülmények között azonban újra felbukkan. Egy politikai vezető például kiválóan alkalmas az alvó csoport memóriájának felébresztésére. Amikor az eredeti veszteségről alkotott mentális reprezentáció újjáéled, az torzíthatja a szélesebb csoport észlelését, az új ellenségek észlelhetők a régi történelmi eseményből ismert ellenségként. Bár az eredeti esemény kétségkívül megalázó volt, a mentális reprezentáció funkciója az előhíváskor megváltozik, most arra szolgál, hogy összekösse az individuumot a csoporttal, paradox módon emeli a tagok önbecsülését, és feltölti őket azzal, hogy bosszút álljanak őseik megaláztatásáért. Ha azonban a történelmi körülmények nem engedik meg az új generációnak, hogy megváltoztassa a múlttal szembeni erőtlenséget, a közös tragédiáról őrzött mentális reprezentáció arra szolgál, hogy összetartsa a csoport tagjait. A csoport önbecsülésének növelése helyett a mentális képek az eseményről arra készítik az embereket, hogy osztozzanak az erőtlenségben, amely mindenkit áldozattá tesz. A választott trauma tehát nincs feltétlenül a felszínen a jelenbeli csoport aktuális mentális reprezentációiban, azt bizonyos történelmi körülmények (vagy politikai vezetők) hívják elő, legtöbbször identitásfenyegetés esetén (Volkan 1998: 44).

A választott traumát a csoportok a kollektív emlékezetben őrzik meg és adják tovább nemzedékről nemzedékre. Ugyanígy a választott trauma feldolgozása is a kollektív emlékezet keretein belül történik. A kollektív emlékezetben a történelmi emlékezet és a személyes vagy csoportmemória egymástól nem élesen elválasztható entitások. A modern történelmi tudat ugyanúgy a kollektív emlékezet részét képezi, mint a személyes emlékezet és a hagyomány (Gyáni 2010: 101).

A tudományos narratív pszichológia csoporttrauma modellje

A szociálpszichológia a trauma fogalmát az egyént a külvilágból jövő fenyegetéssel való megküzdés és ehhez kapcsolódóan az identitás összefüggésében tárgyalja. Ugyanakkor számos közös vonást mutat a pszichés traumával. Az egyén a külvilágból jövő fenyegetéssel kénytelen megküzdni, amely nyomot hagy identitásán. Amikor egy megküzdési mód kudarcot vall, az egyén arra kényszerül, hogy felülvizsgálja identitását és újra konstruálja azt (László 2005: 214).

A tudományos narratív pszichológia trauma-elméleti modellje párhuzamba állítja a kollektív identitást és a személyes identitást, azaz ahogyan az egyén identitásállapotaira élettörténeti elbeszéléseiből következtetünk, úgy a csoport identitásállapotait és identitáskonstrukciós folyamatait a csoporttörténetből ismerhetjük meg. Akár a személyt, akár a csoportot ért trau-

matikus esemény kiváltotta tünetek veszélyeztetik az identitás folytonosságát és stabilitását, ezért a traumáról szóló elbeszélések, történetek töredékek formájában beépülnek az egyén vagy a csoport aktuális élettörténetébe. Az egyéni trauma feldolgozási folyamatait párhuzamba állítva a csoportot ért trauma feldolgozási folyamataival, a csoport ugyanúgy, ahogyan az egyén, arra törekszik, hogy a traumatikus esemény által kiváltott hatás következtében szétesett identitását újrakonstruálja, azaz felépítsen egy új, a csoport minden tagja számára elfogadható identitástörténetet. Így a csoporttörténetekből nemcsak a csoportidentitást ért sérülések aktuális állapotairól, hanem az identitás helyreállításának folyamatairól, azaz a trauma kollektív emlékezeti feldolgozásának folyamatáról is képet kaphatunk. A kollektív traumák feldolgozásának vizsgálatára leginkább azok a narratívumok alkalmasak, amelyek a csoportot ért traumákról szólnak, és a csoportban konszenzus uralkodik arról, hogy az esemény valóban traumatikus hatást váltott ki. Az egyéni traumafeldolgozás pszichológiai modelljéből kiindulva a trauma feldolgozatlanságára utalnak a következő strukturális és tartalmi jegyek egy narratívumban:

1. a trauma újra átélése: jelen idejű elbeszélés, indulatszavak használata;
2. a nagy érzelmi bevonódás magas számú érzelmi kifejezés használatával jár: explicit érzelmek, érzelmi értékelés és erős érzelmi töltetű szavak használata a kognitív kifejezésekkel szemben;
3. regresszív működésmód: primitív elhárító mechanizmusok, mint a tagadás, éles különbségek a szélsőséges értékelésben (leértékelés és felértékelés), előítéletes észlelés, és a szelfre vonatkoztatott értelmezése az eseménynek, negatív szándékok és érzések kivetítése és ellenségkép felé;
4. narratív észlelés: a képtelenség a narratív perspektíva megváltoztatására;
5. bénultság: kognitív és érzelmi mintázatok fenntartása;
6. az irányítás és a kontroll feletti érzés elvesztése: az okok és a felelősség áthárítása másokra;
7. eltérő reprezentációk az eseményről egy hegemón reprezentációval szemben;
8. a téma intenzív fenntartása a társas diskurzusokban, a téma másokkal való megosztásának érzése, és állandó értékelése a trauma történeteknek (Fülöp – Szabó – Ilg – Slugoski – László 2012: 13).

Ezzel szemben a feldolgozott trauma narratívuma olyan pozitív identitást közvetít, amely a csoporttörténet egészéhez koherens módon illeszkedik, és a csoporton belül mindenki számára elfogadott. Hozzájárul a pozitív nemzeti identitás fenntartásához, az eseményt a múlt részeként reprezentálja, amelynek nincsen hatása az érintett csoportokkal való jelenbeli viszonyokra (Csertő – László 2016: 308).

Narratív pszichológiai szempontból a csoportot ért trauma tehát akkor vizsgálható, ha az csoportközi konfliktus eredménye (háború, népiirtás stb.), mivel a traumáról szóló elbeszélések ebben az esetben a csoportközi konfliktusról szóló elbeszélések, amelyekben a résztvevők, a trauma dialektikájának megfelelően: áldozatok és elkövetők, azaz jól azonosíthatók. A narratív pszichológia a klasszikus csoportközi vizsgálatokra épít (csoportközi ágencia, csoportközi értékelés, csoportközi érzelmek), így a konfliktusban résztvevő csoportok egymáshoz és az eseményhez való viszonyának narratív ábrázolásából következtet a trauma feldolgozottságának állapotára.

A narratív pszichológia a szövegek vizsgálatára a narratív pszichológiai tartalomelemzés módszerét dolgozta ki. Ez egy olyan számítógépes kvantitatív tartalomelemző módszer, amely a narratív kompozíció és a narratív kategóriák pszichológiai szempontból értékelhető nyelvi jegyeit keresi meg a szövegben. A NarrCat-nak elnevezett tartalomelemző programcsomag különféle szótárakkal rendelkezik, amelyekben a személyes, illetve a csoportidentitás szempontjából releváns szavak szerepelnek azokkal a nyelvtani struktúrákkal együtt, amelyek a szavak

szemantikai jelentésén túl információt hordoznak a személy vagy a csoport identitás állapotairól (László 2012: 132). Ezek a szótárak különféle modulokba rendeződnek, amelyek a NOOJ nevű számítógépes szoftver keretein belül lettek kifejlesztve, és alkalmasak a pszichológiai tartalmak nyelvi markereinek automatikus azonosítására és gyakoriságuk mérésére.

Trauma, történelem, média

A nemzetközi történettudományban a trauma és a traumatikus élmény fogalmát már a 2000-es években az emlékezés és az emlékezet kontextusában értelmezték, és leggyakrabban Freud írásaira támaszkodtak. Paul Ricoeur (2006), Dominick LaCapra (2001) és Jörn Rüsen (2004) számára Freud két tanulmánya, az 1914-ben publikált *Ismétlés, emlékezés és átdolgozás* és az 1917-ben megjelent *Gyász és melankólia* című tanulmányok jelentették a kiindulópontot. A pszichés trauma patológikus és lelki tünetei és a csoportidentitást ért traumák társadalmi tünetei között Ricoeur például közvetlen megfelelést lát. Szerinte azonban nemcsak a tünetek transzponálhatók a társadalmi jelenségekre, hanem a Freud által kidolgozott pszichoanalitikus terápia is alkalmazható a társadalmi hisztériák vagy traumák gyógyítására. Például a nagy temetési szertartások jól illusztrálják a gyászoló viselkedést a fájdalom kifejezésétől az elveszéssel való megbékélésig. A kollektív terápia a viták nyilvános terében zajlik, a kritikai okoskodók mint terapeuták részvételével (Gyáni 2010: 269).

A trauma feldolgozási mechanizmusok kollektív emlékezeti transzponálhatóságának több feltétele is van. Egyrészt lényeges a terápia lépéseinek szigorú betartása, másrészt fontos, hogy a gyógyítás és a gyógyulás folyamata egy olyan nyilvános térben történjen, amely megfelel a demokratikus nyilvánosság feltételeinek.

A nyilvánosság legfontosabb fórumai a tömegmédiák, amelyeknek a habermasi normatív modell alapján a közjó képviselője a feladatuk. E szerint a modell szerint a nyilvánosság minősége és a demokrácia minősége szorosan összefügg egymással. Valójában csak azokban az országokban van befolyása a nyilvánosságnak a demokráciára, ahol a média és a politika rendszerét a mérsékelt pluralizmus vagy a liberalizmus jellemzi, vagyis ahol a különböző társadalmi érdekcsoportok a megegyezésre törekednek (Bajomi 2010: 12).

Napjaink tömegmédiáit azonban elborítják az egyéni és kollektív traumákról szóló különféle reprezentációk. A háborúk és népiirtások irodalmi, fényképészeti, filmes feldolgozásai, a történelmi traumákat átélt emberek megszólaltatása áthatja a kortárs kultúrát (Stöhr 2011: 22). A tömegmédiák már nem csak biztosítják azt a fórumot, ahol a traumák kibeszélhetők, hanem az egyén mint áldozat már a média kódjainak és szabályainak megfelelően adja át traumatikus tapasztalatait (Meek 2010: 42). Sőt Thomas Elseasser filmteoretikus szerint „az újfajta médiának és kommunikációs rendszereknek köszönhetően az egyén ön-reprezentációit időben és térben töredezett képekben éli meg, ami szükségszerűen vezet a kollektív történelem és személyes történelem traumaként való elképzeléséhez. A trauma tulajdonképpen a szubjektum mediális megteremtésének eszköze, vagyis a traumán keresztül próbálják az egyének vagy közösségek beírni magukat a médiaemlékezetbe” (Stöhr Lóránt 2011: 22).

A trianoni trauma, mint választott trauma konceptualizálása

Volkan választott trauma fogalma és a pszichés trauma mintázata között jól látható megfelelés van, melynek főbb elemei a következők: a traumatikus esemény váratlansága és súlyossága, azaz, hogy az identitás vagy a „társadalom szövetét” bontja meg. Az áldozat és elkövető, a jó és rossz dichotómiája, ami az áldozattal vagy a szemtanúval való azonosulás lehetőségét kínálja fel. A traumatikus tünetegyüttes megjelenése emléketörés és beszűkülés formájában, végül pedig a gyógyulás szakaszai, mint az ellenállás, a projekció, az interpretáció és az átdolgozás.

A trauma implikálja a befejezetlenség minden kétségét és szorongását, ezért normális esetben ezek megszüntetésére, azaz a gyógyulásra törekszik a nemzeti csoport.

A trianoni traumát a magyar nemzeti csoport választott traumájának tekintem, mivel a csoport múltjáról szóló kollektív reprezentációiban identitás-fenyegetésként jelenik meg, ezért alkalmas arra, hogy amikor előhívják, a csoportidentitás alapja legyen. A trauma szó használata a trianoni békeszerződés esetében legitimálja a történet lezáratlanságát, a trauma feldolgozatlanságát, így azt újra és újra elő lehet venni, mintegy megoldatlan feladatként. A trianoni békeszerződésnek és következményeinek traumaként való elképzelése magában hordozza a reményt a gyógyulásra, a történet pozitív lezárására, ugyanakkor felmenti az áldozatokat a felelősség alól.

A választott trauma mintázata, (hasonlóan az egyéni traumához) a traumatikus esemény bekövetkezésétől a tüneteken át a gyógyulásig, valójában egy narratív szerkezet, ami a pozitív befejezés felé tart. A trauma önmagában tehát egy olyan progresszív narratíva, amelynek célja a személy vagy a csoport pozitív identitásának visszaállítása. A trauma narratíva struktúrája állandó elemekből áll, ezek a kiváltó esemény, a tüneti szakaszok és a gyógyulás szakaszai. Az egyes szakaszokhoz pedig szintén egy állandó mintázatú narratíva társul, ami a feldolgozás állapotáról is információval szolgál. Például a kiváltó esemény bekövetkezésekor egy katasztrófa narratíva jelenik meg, a tagadás szakaszában egy tagadás narratíva, a projekció szakaszában egy bűnbak narratíva. A narratív struktúra állandó elemei tehát megmutatják, hogy a trauma mely szakaszára jellemző trauma narratíva van éppen forgalomban a csoport mentális reprezentációiban.

A trianoni trauma kollektív emlékezetben tárolt mentális reprezentációi a trauma narratíva struktúrájába rendezhetők a békekötés időpontjától kezdve napjainkig. Az elmúlt száz évben az időben előre haladva létrejövő trianoni trauma reprezentációk a magyar csoport feldolgozási folyamatának lenyomatai, amiben feltételezésem szerint a csoport az idővel párhuzamosan egyre inkább a trauma feldolgozás irányába halad. A trianoni traumáról szóló történetek a kollektív emlékezetben hagyományozódnak tovább, és a személyes elbeszélésekben, a történetírásban és a médiában manifesztálódnak. A trianoni traumáról szóló narratívumok hosszmetriai vizsgálatával egyrészt leírhatók az egyes szakaszok narratív mintázatai, másrészt a traumafeldolgozás aktuális állapotai. Ilyen traumáról szóló narratívumok lehetnek a csoport választott traumájáról a történetírásban vagy a médiában megjelenő szövegek, mivel a választott trauma egy kiváltó eseményből indul ki, amely a csoport kanonikus történetében szerepel, és a csoport történet elmesélése során újra és újra előkerül. A trauma struktúrájának feltárására a narratív pszichológiai tartalomelemzés módszerét választottam, mivel a traumatikus tünetek és a gyógyulási folyamat szakaszainak megjelenésével párhuzamosan olyan nyelvi modulokat alkalmaz, amelyek releváns információval szolgálhatnak a trauma állapotát illetően.

A minta bemutatása

A narratívumok hosszmetriai szerkezetének és a trauma állapotainak feltárására a médiában megjelenő szövegeket vizsgáltam, mivel az írott sajtó, az első világháborútól kezdve jelentős szerepet tölt be a kollektív emlékezet formálásában és a kollektív traumák kibeszélésében. Másrészt a médiában a demokratikus nyilvánosság feltételeinek megfelelően különböző politikai és társadalmi érdekcsoportok nézőpontjai jelennek meg.

1920-tól kezdve 2010-ig öt évenkénti bontásban eltérő politikai irányultságú napilapokban a trianoni békekötést tárgyaló újságcikkeket elemeztem. Feltételeztem, hogy a téma 1920-tól kezdve minden év június 4-én napirenden van a médiában, és az időben előre haladva az évfordulókon újra előidéznek, ezért a június 4-ét megelőző egy hétben és az utána következő egy hétben, azaz május 25-től június 11-ig tartó intervallumban vizsgáltam.

A napilapok kiválasztása

A napilapok kiválasztásában az első szempont az volt, hogy a vizsgált kilencven év alatt a napilap folyamatosan megjelenjen. Amennyiben ez nem teljesült, akkor a kiválasztott napilap utódlapját vagy pedig a politikai irányvonal mentén hasonló lapot válogattam be a kutatásba. A magyar újságírásra 1920 és 1945 között erőteljesen jellemző volt a pártos újságírás, azaz a korabeli napilapok egy-egy politikai párt, szervezet, vagy politikai irányzat állásfoglalását tükrözték. 1920-ban még széles politikai skálán mozogtak a szélsőjobboldali ellenzéki lapoktól kezdve a liberális lapokon át a radikális baloldalig, a húszas évek végére azonban jobbra tolódtak. 1944 decemberében az összes budapesti napilapot betiltották, és 1945 februárjában csak a *Népszava* indult újra. 1945 és 1990 között a média az egypártrendszer szolgálatában állt, a rendszerváltás után pedig a sajtó, ahelyett hogy függetlenedett volna, két irányba pártosodott (Buzinkay 2016). Ezért a kutatásba beválogatott napilapok politikai irányvonala a kilencven évet átívelő szövegtörzsben leginkább a politikai bal- és jobboldali kategóriák alapján határozható meg.

1920-ban hat országos napilapot válogattam be a kutatásba. Ezek a keresztény-nemzeti *Új Nemzedék*, a konzervatív-liberális *Budapesti Hírlap*, a nemzeti-liberális *Pesti Hírlap*, a polgári-liberális *Az Est*, a szociáldemokrata *Népszava* és a polgári-radikális *Világ*. (1. táblázat)

1. táblázat

A kialakított szövegtörzsek összetétele napilapok és politikai irányultságuk szerint 1920–2010

	1920	1930	1935	1940	1990–2010
JOBBOLDAL	<i>Budapesti Hírlap</i> (1883–1939), <i>Pesti Hírlap</i> (1841–1944), <i>Új Nemzedék</i> (1919–1944)	<i>Budapesti Hírlap</i> , <i>Pesti Hírlap</i> , <i>Új Nemzedék</i> , <i>Magyarság</i>	<i>Budapesti Hírlap</i> , <i>Pesti Hírlap</i> , <i>Magyarság</i>	<i>Pesti Hírlap</i>	<i>Magyar Nemzet</i> (1938–2018)
BALOLDAL	<i>Népszava</i> (1873–) <i>Világ</i> (1911–1949) <i>Az Est</i> (1914–1939)	<i>Népszava</i> , <i>Az Est</i>	<i>Népszava</i>		<i>Népszava</i> , <i>Népszabadság</i> (1944–2016)

A *Világ* 1926-ban megszűnt, így a szélsőjobb oldalhoz közelebb álló *Magyarság* került a helyére. 1925-ben azonban a vizsgált két hétben nem volt napirenden a békeszerződés. Egy teljesen más ügy uralta a napilapok hasábjait: 1925. május 31-én az *Újság* című napilap Beniczky Ödön volt belügyminiszter vallomását közölte a Somogyi–Bacsó gyilkosságról, amiben a kormányzót felbújtóként nevezte meg. Ezért 1925-ből nincs a mintában a békeszerződésre vonatkozó szöveg. 1930-ban a vizsgálatba bevont mind a hat újság írt a békeszerződésről, míg 1935-ben csak négy, 1940-ben pedig csak a *Pesti Hírlap* jelentetett meg június 4-én írást, egy vezércikket. 1945-ben nem tudtam szövegtörzset létrehozni, mivel a kutatásban szereplő lapokat az 1944. december 15-i rendelettel megszüntették. A *Népszava* újra indult ugyan 1945. február 2-án, a trianoni békéről azonban nem közölt cikkeket az évforduló környékén. 1945 után három olyan

napilapot vizsgáltam, amelyeknek 1990 után is volt folytatása, és a rendszerváltást követően elhelyezhetők a politikai jobb- és baloldalon. Ezek a *Népszava* (1873–2019), a *Magyar Nemzet* (1938–2018) és az 1944-ben megjelent *Szabad Nép*, amelynek jogutódja az 1956-tól megjelent *Népszabadság* (1944–2016). 1945 után a médiumok igazodtak a hatalom politikai irányvoná-lához, a *Népszabadság* például a Magyar Szocialista Munkáspárt szócsöveként működött, a trianoni békeszerződés pedig a tiltott témák közé tartozott. Ennek megfelelően 1945 és 1990 a három napilapban nem jelentek meg írások az évforduló környékén. A rendszerváltás után azonban mindhárom újság, mind az öt vizsgált évben napirenden tartotta a trianoni békeszer-ződés ügyét a vizsgált periódusban.

A választott trauma mintázatának alakulása az egész szövegtörzsben

Az újságszövegekből kilenc szövegtörzset alakítottam ki (1920, 1930, 1935, 1940, 1990, 1995, 2000, 2005, 2010), és ezekben vizsgáltam a magyar csoport választott trauma narratívumának szerkezetét és a traumafeldolgozás folyamatait, emellett a napilapok jobb és baloldali besorolásával az egész mintában kirajzolódó jobb és baloldali csoport trauma-reprezentációinak vizsgálatára is lehetőség nyílt.

Ugyanakkor a kilenc szövegtörzs mindegyikében felvázolható egy domináns trauma narratíva és több aktuális trauma narratíva a vizsgálatban szereplő csoportok, illetve a jobb és baloldal nézőpontjából. Az aktuális traumánarratívákat az egyes szövegtörzsekben a két-hetes időszak napirenden tartott témái határozzák meg. A szövegtörzsek traumatörténe-teiben a választott trauma dialektikájából kiindulva az áldozati és az elkövetői csoportok is azonosíthatók.

Feltételezésem szerint a kilencven évet felölelő trauma narratíva strukturális elemeit az egész szövegtörzshöz alkalmazva, az egész magyar csoportra vonatkozó traumareprezentáció a következőképpen szerveződik az 1920-tól 2010-ig terjedő időszakban:

1. békeszerződés aláírása: hirtelen sokk.
2. 1930 – gyászszertartások, a trauma újra élése: harag, tagadás, ellenállás, bosszú, jó-vátétel követelése. A revíziós propaganda hatására a veszteségből traumatikus ese-mény válik.
3. 1935 – sikeres külpolitika: jogos jóvátétel követelése.
4. 1940 – Területvisszacsatolások: a jogos elvárás beteljesült.
5. 1947 – párizsi béke: retraumatizáció. (erről nincs adat)
6. 1945–1990 – nincs hír: elfojtás, lappangás időszaka
7. 1990–2010 – trauma narratívumok, amelyek az identitás visszaállítását, a gyógyulást szolgálják.

Az egyes szövegtörzsek vizsgálata

A választott trauma mint narratív struktúra a politikai napilapok elemzésében iránymutatásul szolgál, mivel az egyes szövegtörzsekben a trauma aktuális állapotát tükröző narratív szer-kezetekre irányítja a figyelmet. Másrészt mivel a szövegeket az elemzésben traumánarratívának tekintem, ezért az is kirajzolódik, hogy kik az áldozatok, és kik az elkövetők. Harmadrészt a narratív pszichológiai tartalomelemzés értékelés modulját alkalmazva az egyes szövegtörz-szokra, megállapítható a trauma feldolgozottsági állapota, valamint az is, hogy mely csoportok vannak áldozatként és melyek elkövetőként reprezentálva az egyes szövegtörzsekben.

A csoportközi értékelés fontos szerepet játszik a pozitív szociális identitás fenntartásában, de csak a külső csoportokkal való megkülönböztetés során nyer pozitív értéket a saját csoport.

A csoportot fenyegető kiélezett konfliktushelyzetekben a saját csoport pozitív értékelése erősödik, a külső csoport értékelését pedig negatív túlsúly jellemzi. Ez a mintázat a traumafeldolgozás szempontjából feldolgozatlan traumára utal, mivel azt implicálja, hogy a saját csoportot nem terheli felelősség a traumatikus esemény bekövetkezéséért, és jóvátételre tart igényt. A feldolgozási folyamat előrehaladását mutatja, ha a saját csoport pozitív értékelése és a külső csoport negatív értékelése is csökken. Azaz az elbeszélésből kirajzolódik a saját csoport negatív eseményben játszott szerepe is. (Csertő – László 2016: 311)

Napirendelemzés

Az összegyűjtött újságszövegekből tehát kilenc szövegcorpuszt képeztem, minden vizsgált évben egyet, és a békeszerződésről uralkodó traumanarratíva feltárására politikai napirendelemzést (Török 2005) végeztem. Az egyes szövegcorpuszokban szereplő minden napilap esetében elvégeztem a napirendelemzést, és ezeket évenként összevettem, amiből kirajzolódott a trauma aktuális szakaszára jellemző narratív szerkezet.

Szógyakorisági vizsgálat

A trianoni traumanarratívában természetesen a magyar csoport szempontjából a magyar nemzet egésze az áldozat, az elkövetők pedig az Antant tagjai és a Magyarországgal szomszédos országok, elsősorban Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia. Az újságcikkekben a nemzeti csoportok egyrészt összességében, másrészt különböző képviselőiken keresztül jelennek meg. A nagy nemzeti csoportok tehát kisebb csoportokból és egyéni szereplőkből állnak. A csoportok és a szereplők kiszűrésére az egyes szövegcorpuszokban egyszerű szógyakorisági vizsgálatot végeztem, majd korpuszonként a legtöbbször előforduló összes szó közül kiválasztottam a saját csoportra és a külső csoportra és az ezeknek az alcsoportjaira utaló szavakat. Ezután a szövegcorpuszokban szereplő napilapokban megszámláltam a saját és a külső csoportot jelölő szavakat.

Narratív pszichológiai tartalomelemzés: az értékelő modul

Mivel a csoportközi értékelés a traumafeldolgozás egyik mutatója, ezért a szövegcorpuszokban megvizsgáltam az egész magyar csoportra, valamint a releváns kis csoportokra és politikai ágensekre vonatkozó pozitív és negatív értékelések gyakoriságát. (2. táblázat)

A NarrCat számítógépes program értékelés modulja szófaj és értékelés szerinti annotációs jegyekkel jelöli meg a kulcsszavakat, és a valencia szerint pozitív, illetve negatív értékkel látja el azokat. Az értékelő kulcsszavak szófajukat tekintve lehetnek melléknevek, igék, főnevek és határozók. Az értékelő modul jelenleg arra képes, hogy az értékelő kulcsszavakat ragozott formában felismeri a szövegben, illetve az elváló igekötős igéket és igei határozókat azonosítja, majd a találatokat pozitív vagy negatív jelzővel látja el. Az értékelések referenciáinak (ki értékelt) azonosításához és az érzelmi-kognitív tartalom szerinti osztályozásához szoftveresen támogatott manuális elemzésre van szükség. (Csertő – László 2016: 316)

Az értékelés modult lefuttattam a kilenc szövegcorpuszon a Nooj számítógépes szövegelemző programban, amely a szövegben a közeli kontextussal együtt adja ki a találatokat, (3–4 szó a talált szó előtt és után) és a valencia értéket is hozzárendeli a szavakhoz. Ezután az értékelés referenciáit, azaz a csoportokat és az egyéni szereplőket a szógyakoriság elemzés eredményeként kapott szólista segítségével a szövegek átolvasása során azonosítottam.

2. táblázat
A NarrCat értékelés modul szótárai

Szófaj		Pozitív	db	Negatív	db
Melléknév		bölcs	317	jogtalan	582
Ige		vitézkedik, éljenez	122	kizsákmányol, tiltakozik	317
Főnév	Melléknévből	bölcsesség	317	jogtalanság	582
	Igéből	éljenzés	122	tiltakozás	317
Határozó	Melléknévből	bölcsen	317	jogtalanul	582
	Igéből	éljenezve	122	tiltakozva	317

A kutatás módszertan alkalmazása az 1920-as szövegtörzshöz

Az 1920-as szövegtörzshöz kapcsolatban az alábbi hipotéziseket állítottam fel.

- (1) A szövegtörzshözben szereplő témák a katasztrófa szindrómára jellemző narratív kódok mentén leírhatók.
- (2) A sokkot kiváltó traumatikus esemény az volt, hogy a magyar kormány aláírta a békét.
- (3) A magyar csoporton belül több áldozati és elkövetői csoport különíthető el.

Szövegtörzs 1920

Az 1920-as szövegtörzshözben hat napilap szerepelt: a liberális konzervatív *Budapesti Hírlap* (BH), a kereszténynemzeti *Új Nemzedék* (ÚN), a liberális *Az Est* (EST), a nemzeti-liberális *Pesti Hírlap* (PH), a radikális baloldali *Világ* (VIL) és az 1920-ban újra a szociáldemokrata párt lapja, a *Népszava* (NÉPSZ).

1920-ban a vizsgált időszakban a legtöbb szöveg a *Pesti Hírlapban* található, ezt követi *Az Est*, majd az *Új Nemzedék*, a *Világ*, a *Budapesti Hírlap* és a *Népszava*. A szövegtörzs terjedelme összesen: 62 840 szó. (3. táblázat)

3. táblázat
Szövegtörzshözök terjedelme napilaponként 1920

Napilap	BH	ÚN	EST	PH	VIL	NÉPSZ	Összesen
Szószám	7369	11538	13842	17634	8108	4349	62840

A korabeli szövegtörzshözben összesen 129 különálló cikk található, műfajuk szerint a leggyakoribbak a hírműfajok, azaz a nemzetgyűlési és egyéb tudósítások (74), valamint a hírek és a külföldi lapszemlék (37 írás), összesen 111 cikk. Ezzel szemben a véleményműfajok, azaz a vezércikkek, glosszák és beszédek száma, amelyek a békeszerződést értékelik, összesen 38 írást tesznek ki. A szövegek tehát nagyrészt olyan eseményekről számolnak be, amelyek Magyarországon történtek a béke aláírása előtt, alatt és után, és valamilyen módon kapcsolódnak hozzá. Az első cikk, amely a vizsgálatban szerepel és a békeszerződés a központi témája, 1920.05.25-án jelent meg a *Pesti Hírlapban*, a többi hírlapban az első cikk e témában azonban csak 05.28-án vagy később jelent meg, a legutolsó hír pedig az *Az Estben* június 10-én.

Az eredmények bemutatása

A politikai napirend 1920.05.25 – 06.10.

A legfontosabb ügyeknek 1920-ban azokat tekintetem, amelyekről a legtöbb cikk szólt, azaz minél több napig maradtak napirenden, és a legtöbb vagy mind a hat napilapban szerepeltek. Kivételt képeznek a *Pesti Hírlap*ban 05.25-től 05.27-ig megjelent cikkek, amelyek így csak egy napilapban jelentek meg, de az elemzés szempontjából fontos témákat és eseményeket érintenek. A napirenden lévő ügyek még további két csoportra oszthatók: az egyik, amelyekben a *kezdeményezők* a magyarok vagy a magyar csoport egy tagja, a másik pedig, amikor a *kezdeményező* valamelyik külső csoport vagy ezek összessége.

4. táblázat

A politikai napirend 1920.05.25 – 06.10.

Ügy (issue) / kezdeményező: magyar csoport	Cikkek száma	Napilap
A békedelegáció lemondása	1	1
A kormány aláírja a békét	3	1
Teleki bejelenti a béke aláírását a Nemzetgyűlésben	1	1
A béke aláírásának aktusáról szóló tudósítások a Trianon Palotában	13	6
Június 3-i, csütörtöki programok / Úrnapi tüntetés	13	6
Június 4-i pénteki programokról részletes beszámoló	16	6
A Területvédő Liga ülése június 2-án	6	6
A menekültek tüntetése június 4-én	6	6
Ki fogja aláírni a békét?	7	5
Horthy két nyilatkozata az Associated Pressnek	5	5
Apponyi Albert jászberényi beszéde/értékelése	5	5
Tiszántúli választások	6	4
A Nemzetgyűlés gyásza	5	4
A kormány elrendeli a statáriumot	4	3
A kormány nem mond le	3	3
Friedrich és Zákány tiltakozása a békeszerződés aláírása ellen	3	3
Kiáltvány Szent István birodalmának minden polgárához	3	3
Nyugatmagyarország az elszakítás ellen	3	3
Puccskísérlet a Nemzetgyűlés ellen	2	2

A 4. táblázatból jól látható, hogy a legfontosabb ügyek a vizsgált két hétben a június 3-i és 4-i események, amelyek tulajdonképpen a különböző csoportok és szervezetek tüntetéseiről szóló részletes beszámolók. Ezt követik a béke aláírásának közvetlen körülményeit ismertető írások. A harmadik legfontosabb téma annak a kérdésnek a feszegetése, hogy ki fogja aláírni a békét a

kormány tagjai közül, ugyanis a békedelegáció lemondott a tisztségéről, mivel nem volt hajlandó aláírni a békét. A negyedik ügy a menekülteken kívül az egyéb szervezetek és politikai szereplők tiltakozása a béke aláírása ellen. Az ötödik nagyobb téma pedig a kormány, a nemzetgyűlés és a kormányzó békével kapcsolatos álláspontjának és tetteinek bemutatása. A tisztviselői választások a hatodik nagyobb téma, ami közvetve kapcsolódik a béke aláírásához.

A saját csoportra vonatkozó leggyakrabban előforduló szavak 1920-ban

Mind a hat napilap esetében a saját csoportot a magyar nemzet egésze jelenti, az összes szövegben a magyarok egészére vonatkozó leggyakoribb szavak a következők: *magyar(ok)* és *Magyarország* (888), *nemzet* (387), *nép* (102), *főváros* és *Budapest* (143).

A nemzet egésze négy kisebb alcsoportra osztható.

Az elszakított országrészek képviselői

Az 1920-as szövegtörzsben az elszakított jelző többféle szóösszetételben szerepel, például: elszakított részek, elszakított országrészek, elszakított testvéreink, elszakított véreink, elszakított Magyarország, elszakított magyar területek lakossága. Az elszakított országrészek képviselői 1920 júniusában a béke elleni tüntetések főszereplői voltak, részt vettek a június 3-i eseményeken, amelyeket a Területvédő Liga szervezett. A Székely-Magyar Szövetség a Vörösmarty szobornál helyezte el koszorúját, képviselői itt mondtak beszédet, délután pedig a Kosuth-mauzóleumnál koszorúztak. Június 4-én a menekültek néma tüntetést szerveztek. A gyászmenet az Árpád-szobortól indult, és a tüntetők az Andrassy úton a Szent István Bazilikáig (a szövegekben Lipótvárosi Bazilika) vonultak. Ezért az újságcikkekben egységes csoportként írnak róluk, mint az események cselekvőiről. Az elszakított jelzővel ellátott szóösszetételek a Budapesten tüntető csoportra vonatkoznak, ezért ezek a szóösszetételek is bekerültek a kutatásba. Ugyanígy a tüntető csoportot jelölik a *menekült(ek)*, a *kiüldözött(ek)* (71) és a *száműzöttek* (5) szavak. Ellenben a *testvéreink* szó, amely 15-ször szerepel a szövegtörzsben, azokat a csoportokat jelöli, akik valóban az utódállamokban maradtak. A menekültekre vonatkozó szavak egyszerű gyakoriságát az 5. táblázat szemlélteti.

5. táblázat

Az elszakított országrészek képviselőire vonatkozó leggyakoribb szavak a vizsgált napilapokban 1920-ban

Szó/szóösszetétel	BH	ÚN	EST	PH	VIL	NÉPSZ	ÖSSZ.
Elszakított országrészek képviselői	2	3	6	3	5	3	22
Erdélyi(ek)	8	9	8	16	22	8	71
Székely(ek)	2	1	10	4	8	1	26
Menekült/kiüldözött/ száműzött	15	16	15	6	14	5	76
Testvéreink	5	8	0	0	2	0	15
Vagonlakó(k)	0	1	1	0	1	2	5
Összesen	27	38	40	29	50	19	203

A tüntető menekültek csoportjából kiemelkedik az erdélyi menekültek csoportja, ennek megfelelően az *erdélyi(ek)* (71), valamint a *székely(ek)* (26) szavak gyakorisága magas. A *Székely-Magyar Szövetség* (3) fellépését június 3-án minden újság kiemeli, valamint azt is, hogy az erdélyiek voltak a legnagyobb létszámú menekült csoport. A *felvidéki* (5) és a *délvidéki* (3) szavak előfordulása viszont nem számottevő, a *Felvidéki Liga* (2) és a *Délvidéki Liga* (1) szóösszetételben szerepelnek még. A menekültek egy kisebb csoportját jelentik a *vasonlakók*, ez a szó összesen 5-ször szerepel a szövegkorpuszban, ugyanakkor a június 4-i tüntetés résztvevőiként a *Világ* külön is megemlíti a *tömegszállások lakóit*, a *MÁV vasutasokat* és az *erdészeket*. A menekültekre vonatkozó szavak a leggyakrabban a *Világ*-ban fordulnak elő, ezt követi az *Az Est* és az *Új Nemzedék*. A *Világ*-ban az erdélyi menekültek különösen nagy hangsúlyt kapnak.

A menekültek áradata 1919 őszétől indult meg az utódállamok területéről Magyarországra, és 1920 végére csaknem 230 ezren érkeztek. A magyar kormány már 1919 szeptemberében külön ügyosztályt alakított ki a Béke-előkészítő Iroda részeként az erdélyi menekültek segítésére, a többi utódállam területéről érkezők ügyeit pedig a *Délvidéki Liga*, a *Felvidéki Liga* és a *Szepesi Szövetség* intézték, majd 1920 áprilisától az *Országos Menekültügyi Hivatal* foglalkozott a menekültek regisztrálásával, ideiglenes elhelyezésével, anyagi támogatásával. A lakáshiány miatt a menekültek egy részét csak tömegszállásokon és vasúti vagonokban tudták elhelyezni, őket nevezik az újságok vagonlakóknak (Szűts 2017: 55–59).

A menekültek megmozdulásairól összesen 35 írás számol be az 1920-as szövegkorpuszban; kétségtelen, hogy ők voltak a június 3-i és 4-i események főszereplői.

Politikai szervezetek, pártok

Az 1920-as szövegkorpuszban a politikai ágensek közül a *kormány* a legtöbbször említett politikai szereplő, összesen 253-szor fordul elő. (6. táblázat) A *kormány* szó a Simonyi-Semadam Sándor vezette kormányra vonatkozik, amely 1920. március 15. és 1920. július 19. között volt hivatalban. A leggyakrabban a *Pesti Hírlap*-ban szerepel (105), ezt követi az *Az Est* (56), az *Új Nemzedék* (41), a *Világ* (25), a *Budapesti Hírlap* (23) és végül a *Népszava* (3). A második a sorban a *nemzetgyűlés* 160 találattal és a *ház* (66), amely úgyszintén a nemzetgyűlésre vonatkozik. A *kormányzó* szó 59-szer szerepel a szövegkorpuszban, a legtöbbször az *Új Nemzedékben* és a *Budapesti Hírlapban*. A szervezetek közül a *Területvédő Liga* kap kiemelt szerepet, mivel a június 3-i és 4-i tüntetések egyik fő szervezője. A *Területvédő Liga* a legismertebb és leghatékonyabb propagandaszervezet volt, célja a magyarság hangulatának felszítása volt a békekonferencia és a nemzeti kisebbségek megnyerésére. Több nyelven folyóiratot és propagandairatot adott ki külföldön az Antant hatalmak befolyásolása céljából, belföldön pedig 345 helyi szervezetet hozott létre országszerte. Tevékenységét a békeszerződés aláírása után, 1921-ben a többi irredenta szervezettel együtt meg kellett szüntetni (Zeidler 2009: 106).

A politikai pártok közül a két kormánypárt szerepel a leggyakrabban a szövegkorpuszban, azaz a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (25) és a Kisgazda Párt (8); ezeken kívül az ekkor parlamenten kívüli *magyar szociáldemokrácia* (9) szerepel. A vizsgálatba bekerült még két ellenséges csoport: a *bolsevikok/bolsevisták* (15), valamint a *zsidók/kaftánosok* (12) viszonylag kevés előfordulással. A politikai szervezetekre, pártokra vonatkozó szavak egyszerű gyakoriságát a 6. táblázatban foglaltam össze.

A leggyakrabban említett magyar politikusok

Mint a 7. táblázatban látható, politikusok és képviselők közül *Apponyi Albert* a legtöbbet (113-szor) említett és idézett politikai szereplő, hiszen ő volt a békedelegáció vezetője, így az ő közreműködése és véleménye számított a leginkább a béke aláírásáról. A *Pesti Hírlap* szó szerint közli május 26-i nemzetgyűlési beszédét, amelyben megokolja békeküldöttség elnöki

6. táblázat

Saját csoport politikai ágenseire vonatkozó leggyakoribb szavak 1920-ban

Szó/ szóösszetétel	BH	ÚN	EST	PH	VIL	NSZ	ÖSSZ.
Kormány	23	41	56	105	25	3	253
Nemzetgyűlés/ház	41	57	28	67	20	6	226
Kormányzó	20	20	7	11	1	0	59
Területvédő Liga	4	0	8	11	11	7	41
Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja	3	8	9	2	3	0	25
Bolsevikok/bolsevisták/bolsevizmus	0	5	6	6	1	0	18
Magyar és külföldi szociáldemokrata	0	8	3	0	0	6	17
Liberális/liberalizmus	0	5	1	0	0	0	6
Kisgazda	3	5	0	0	0	0	8
Zsidók/kaftánosok	0	1	9	2	0	0	12

7. táblázat

A szövegekben a leggyakrabban előforduló magyar politikusok 1920-ban

Személyek	BH	ÚN	EST	PH	VIL	NSZ	ÖSSZ.
Apponyi Albert	5	9	20	50	20	9	113
Friedrich István	2	17	21	9	19	0	73
Szent István	9	9	2	0	4	0	24
Benárd Ágost	3	1	4	3	8	4	23
Horthy Miklós	2	6	8	3	1	2	22
Hencz Károly	6	6	0	0	2	0	14
Drasche Lázár A.	3	1	2	1	1	4	12
Kun Béla	0	8	0	1	2	0	11
Haller István	2	0	5	2	2	0	11
Nagyatádi Szabó I.	0	4	0	0	3	2	9
Károlyi Mihály	0	1	2	3	1	0	7
Teleki Pál	0	0	0	14	3	0	17

tisztségéről való lemondását, és a béke aláírását hangsúlyozza. Apponyi jászberényi kortesbeszédét *Az Est* szó szerint közli, a *Világ* pedig méltató szavakkal dicséri jászberényi képviselői munkássága miatt. A másik gyakori politikai szereplő *Friedrich István* (73), aki a béke aláírásának legfőbb ellenzője. A béke aláírása és az Antant elleni május 27-i parlamenti felszólalását május 28-án három napilapban, az *Új Nemzedékben*, az *Az Estben* és a *Világban* olvashatjuk. Harmadik a sorban *Horthy Miklós*, aki név szerint 22-szer szerepel a szövegekben. Két nyilatkozatát a békéről, amelyet az Associated Pressnek adott, öt újság közli az 1920-as korpuszban. *Simonyi-Semadam Sándor* (16) miniszterelnök és a béke aláírói, *Benárd Ágost* (23) és *Drasche-Lázár Alfréd* (12), valamint *Rakovszky István* (14) házelnök szintén gyakori szereplők mint az események cselekvői. *Teleki Pál*, külügyminiszter neve 17-szer szerepel a szövegek korpuszban, a leggyakrabban a *Pesti Hírlapban*, amely szó szerint közli a béke aláírásának bejelentését a Nemzetgyűlésben. A pártpolitikusok közül a *Kisgazdapárt* tagjai a tiszántúli választások ügyében szerepelnek a szövegek korpuszban, például *Ruppert Rezső* (6) és *Nagyatádi Szabó István* (9). A liberális politikus *Rassay Károly* (11) és a keresztény-nemzeti *Hencz Károly* (14) a nemzetgyűlés elleni puccskísérlés ügyében szólalnak fel. Ez az ügy csak a *Budapesti Hírlapban* és az *Új Nemzedékben* szerepel.

Az előző rendszerek politikusai közül *Károlyi Mihály* (7) és *Jászi Oszkár* (3) szerepelnek, név szerinti előfordulásuk nem számottevő ugyan, de gyakoriak a rájuk történő utalások.

Kun Béla neve 11-szer fordul elő az 1920-as szövegek korpuszban, a legtöbbször az *Új Nemzedékben* *Friedrich István* már említett napirend előtti felszólalásában.

Szent István neve is feltűnően sokszor szerepel a szövegekben (összesen 24-szer), leggyakrabban az *Új Nemzedékben* és a *Budapesti Hírlapban*, valamint a *Világban*. *Szent István* birodalma a vezércikkekben a történelmi, származási és kulturális szempontból együvé tartozó nemzet fogalmát szimbolizálja ugyanúgy, ahogyan a határon túli menekültek kiáltványának szövegében, amely „*Szent István* birodalmának minden polgárához” szól. Ezt a kiáltványt Pest Vármegyeszékházán olvasták fel június 2-án az elszakított országrészek magyarságának képviselői, valamint a magyarokhoz hű nemzetiségek, a tótok, németek, szászok és ruténok képviselői jelenlétében. *Szent István* fontos eleme még Apponyi jászberényi kortes beszédének is.

A saját csoport negatív és pozitív értékelései 1920-ban

Az egyszerű szógyakorlati vizsgálat tehát rámutatott azokra a magyar csoporton belüli kisebb csoportokra és politikai szereplőkre, akik aktorai a csoportközi konfliktusnak és ezáltal áldozatokként vagy elkövetőkként érintettek lehetnek a kollektív trauma okozta sokkban. Mivel a csoportközi értékelés a traumafeldolgozás egyik mutatója, ezért az 1920-as szövegek korpuszban megvizsgáltam az egész magyar csoportra, valamint a releváns kis csoportokra és politikai ágensekre vonatkozó pozitív és negatív értékelések gyakoriságát is, és az eredmények tükrében megkülönböztettem áldozati és elkövetői csoportokat.

Implicit értékelések

Az explicit értékelések mellett, amikor a narrátor vagy a szereplő a saját csoportot vagy a saját csoport kisebb csoportjait jelzőkkel értékeli, figyelembe vettem azokat az implicit értékeléseket is, amikor a saját csoport szereplője a békeszerződés aláírásának aktusát értékeli. A legjelentősebb ügy, amiről a legtöbb hír és tudósítás szól 1920-ban, a béke aláírása elleni tüntetés. A tüntetéseken a korabeli szereplők mondták el véleményüket a békeszerződés aláírásáról és a békefeltételekről, és ezekről az eseményekről az újságírók szemtanúként tudósítottak. Tehát az 1920-as szövegek korpuszban több a szereplői értékelés, mint a narratori. Másrészt azok az értékelések, amikor a saját csoport szereplője értékeli a békeszerződés aláírását vagy magát a békeszerződést, az aláírók két csoportját implikálja, egyrészt a magyar kormányt és képviselőit,

másrészt a külső csoport, az Antant képviselőit. Például: (szereplői értékelés) „A menekültek néma felvonulással tiltakoztak a béke aláírása ellen.”

Tehát a menekültek csoportja értékeli azt a szereplőt, aki a békét aláírja, és ez a saját csoportból nem más, mint a kormány, a külső csoportból pedig az Antant. Így sok esetben, amikor a szövegekben azt olvassuk, hogy a magyar csoport a békeszerződés aláírása ellen tüntet, akkor a csoportközi értékelés szempontjából a békeszerződés aláírói, azaz a kormány és az Antant is negatív értékelést kapnak.

Az 1920-as korpusz releváns csoportjai és aktorai a gyakoriság és az értékelés szempontjából:

1. menekültek,
2. elszakított országrészekben maradtak,
3. anyaországi magyarok,
4. a béke aláírói: Drasche-Lázár és Benárd Ágost
5. kormány,
6. nemzetgyűlés,
7. kormányzó,
8. Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja,
9. magyar szociáldemokrácia,
10. bolsevisták/bolsevizmus,
11. liberálisok, zsidók, kaftánosok,
12. Kisgazda Párt,
13. Apponyi Albert,
14. Friedrich István,
15. Kun Béla,
16. Károlyi Mihály,
17. Nagyatádi Szabó István.

Áldozati csoportok

A menekültek értékelései

Az elszakított országrészek képviselői közül a legnagyobb tiltakozó csoport a menekültek csoportja, összesen 188-szor történik utalás rájuk valamilyen formában az 1920-as szövegtörzsben. Megmozdulásairól nagy részletességgel számol be az *Új Nemzedék*, az *Az Est*, a *Pesti Hírlap* és a *Világ*. Az egész szövegtörzsben összesen 35 cikk foglalkozik a menekültek csütörtöki és pénteki megmozdulásaival. A menekültek mint szereplők a béke aláírását ellenzik, demonstrációjukkal impliciten a kormány, a nemzetgyűlés és a béke aláíróinak tevékenységét értékeli negatívan.

Ugyanakkor a menekülteket a tudósítók mint a szövegek narrátorai pozitív jelzőkkel látják el a tüntetések kontextusában. Homogén csoportként írnak róluk, akik több tízezeren vannak, és így egy impozáns demonstrációval tüntetnek június 4-én. A jelzők egyrészt a menekültek tekintélyt parancsoló létszámára utalnak, másrészt a menekülteket néma, hangtalanul felvonuló fegyelmezett tömegként ábrázolják, akik a keleti, déli, északi és nyugati elszakított országrészek szerint csoportba rendeződve, zászló alatt vonulnak végig az Andrássy úton.

Az *Új Nemzedék* és a *Budapesti Hírlap* használja a legtöbbször a hontalanná, hazátlanná vált jelzőket a menekültekkel kapcsolatban, a *Világ* viszont így ír róluk: menekültek, akiket az

erőszakos béke Budapestre kényszerített. A menekültekre vonatkozó fosztóképzős jelzők használatának célja az empátiakeltés az olvasóban. A szerkesztői empátia megnyilvánulása az *Új Nemzedék* Ötven vagon, mennyi szomorúság című helyszíni riportja is, amit Hajdúszoboszlón készített az egyik tudósító (1920.06.06.). A szöveg egyrészt a vagonokban menekülők nyomorúságos, nincstelen életét mutatja be, másrészt a szereplőket „becsületes szín magyar szívűnek” nevezi, akik magyarságuk miatt kénytelenek menekülni. „G. Z. szatmári adófelügyelő vagonjában utaztam. Nem igen panaszkodnak, pedig nagyon sok szomorú mondanivalójuk lenne. Három lánya is velünk jön. Nézem az ünneplőjüket. A szép, nemzeti pántlikás ujjasból a szalag kiszakítva, a fehér rakott szoknya pedig leöntve tintával. – Ezt a románok csinálták. Mert mi ebben a magyar ruhában jártunk Szatmáron is. Nem vetettük le, hánt leöntöttek. Sebaj, ilyen tintásan hordtuk tovább. És ha Pestre érek, ott is így fogom hordani. Szomorú idők... Nagy szívek.” (*Új Nemzedék*, 1920.06.06.)

A *Pesti Hírlap* tudósítója Békéscsabán készített riportot a menekültekkel Bottal verik ki a románok Erdélyből a magyarokat címmel (1920.06.07.). Egyikükre ötven botot vertek a román katonák, mert nem akarta elhagyni a házát. A menekültek áldozatai a békeszerződésnek, de egyben hősök is, akik kiállnak a magyarságért, egyrészt a tüntetésekkel, másrészt egyenként is a nemzeti szín lobogóval, a magyar ruhával és a magyar szóval.¹ (Ilg 2009: 112)

A hős, aki feláldozza életét a hazáért, aktív áldozati szerep, szemben a passzív áldozattal, aki csak elszenvedti az ellene elkövetett bűntetteket. A valamiért hozott áldozat Koselleck (1999: 11) szerint az áldozat fogalomnak egy történeti alakváltozata, amely 1945-ig volt forgalomban az emlékezetpolitikai diskurzusokban, és a háborúban elesett katona a prototípusa.

Erdélyi menekültek

Erdély és az erdélyi menekültek kiemelkednek a menekültek homogén csoportjából, különösen a *Világ*-ban, amelyben az Erdélyre utaló szavak is gyakoriak. Az erdélyi menekültek csoportja a legnépesebb és legaktívabb csoport, a Székely-Magyar Szövetség képviselőinek tevékenységét a napilapok külön is megemlítik. Az egyik kiemelkedő esemény a június 3-i Úrnapi Körmeneten történt. Délelőtt 11 órakor zajlott a Vörösmarty szobornál a Területvédő Liga és az Erdélyi Székely-Magyar Szövetség koszorúzása, amikor Balogh Györgyné mondott a székely asszonyok nevében beszédet, amelyet egy ószövetségi idézettel fejezett be: „Ne örülj ellenségem, mert leestem ugyan, de felkelek.” Az *Est* összefoglalja ezt a beszédet, a *Világ* pedig Mikeás címmel egy parabolisztikus szerkezetű vezércikkben ír róla. Erdély most ugyanolyan helyzetbe került, mint a mohácsi csata után, de akkor is megtartotta magyarságát vezetőinek, valamint az erdélyiek hitének és összetartásának köszönhetően, és most is meg fogja őrizni azt. Erdély korabeli vezetői, Bocskai István és Bethlen Gábor nemzeti hősök, akik Erdély megtartásában és népeinek összefogásában jelentős szerepet vállaltak. Az erdélyiek hősök voltak, ahogy most is hősökké fognak válni, ezt mutatja a székely asszony bátor fellépése is. Az erdélyieknek ebben a vezércikkben a magyar csoport identitásának megőrzése a feladata, újra meg kell, hogy történjen a csoda, mint Bocskai és Báthori idején.

Az 1920-as szövegekben a tüntető menekültek csoportja aktív áldozati csoport, hiszen a megmozdulások a béke aláírása (és aláírói) ellen szerveződnek és a tudósítások azt sugallják,

¹ Egy korábbi, 2005-ben készített kutatásomban Vajdasági magyarok identitásállapotát vizsgáltam narratív interjúkon keresztül, és azt találtam, hogy a magyar identitás megtartására irányuló küzdelem szimbolikus eszköze elsősorban a magyar nyelv, másodsorban pedig a nemzeti szimbólumok voltak, mint a magyar népviselet és a magyar zászló. (Ilg Barbara: A nemzeti identitás vizsgálata élettörténeti elbeszélések tartalomelemzésével a vajdasági magyarság körében. In. Róka Jolán (2009szerk.) *Annales Tomus II. Századvég Kiadó. Budapest, 2009. 101–115).*

mintha ezekkel a tüntetésekkel meg lehetne akadályozni a béke aláírását. A menekültek tehát pozitívan értékelt csoport a szövegekben, mivel a legtöbbször a hős áldozat szerepében írnak róluk.

A béke aláíróinak, Benárd Ágostnak és Drasche-Lázár Alfrédnek az értékelései

Az aktív áldozati metafora ugyanakkor a béke aláírójának személyére is ráruházható, ennek manifeszt megnyilvánulása a *Budapesti Hírlap*ban a június 2-i keltezéssel megjelent Corpus Cristi című vezércikk. Ebben a béke aláírójának tragikumát a szerző Mucius Scaevola római hős tettehez hasonlítja, aki önként az áldozati oltár tűzébe tartotta a kezét, ezzel megfélemlítette az etruszok királyát és megmentette Rómát. Sőt: „Nem is Szevola esete az övé, hanem a Curtius-é, aki Róma üdvére belevetette magát a meghasadt földbe, hogy elhárítsa hazája egeről a vésszel telt felhősséget, s az istenek haragját. De Curtius tragikumát is meghaladja a Benárd Ágostoné, aki elhárítja az országról a pillanat veszedelmét, de a fejére vonja a nép haragját.“ (*Budapesti Hírlap*, 1920.06.02.) Benárd Ágost és Drasche-Lázár Alfréd áldozathozatalának méltatására más napilapokban is találunk példát, így az *Új Nemzedék*ben és a *Pesti Hírlap*ban.

Az elszakított országrészek maradtak értékelése

A legnagyobb áldozatot azonban az elszakított országrészek maradtak hozzák, akiknek tűrniük kell az ellenük folyó pszichikai és fizikai támadásokat. Ők valójában a legnagyobb hősök is.

Az *Új Nemzedék* Testvéreinkhez és a *Pesti Hírlap* Nemzeti Egység című vezércikkeiben élesen különválnak a magyarországi magyarok csoportja az elszakított országrészek csoportjától. A mi csoport, az anyaországi magyarok szenvednek ugyan, de az elszakított országrészek magyarjainak szenvedése sokkal erősebb. „De legnagyobb szenvedéseink és aggodalmaink közepette is tekintetünk a messzeségbe száll, hol elszakított testvéreink gyásza még nagyobb. Őket kínozza, gyötri, üldözi az ellenség. Nekik meg kell tagadniok magyarságukat, el kell viselniök némán, s türelmesen egy idegen uralom minden kegyetlenségét. Megaláztatást, anyagi tönkretételt, testi és lelki kínzást, börtönt, csak azért, mert magyarok, vagy ha idegen ajkúak, azért, mert nem tagadták meg velünk a testvériséget s a közös hazához való hűséget.“ (*Pesti Hírlap*, 1920.06.05.)

Az 1920-as szövegtörvényekben legalább négy áldozati csoport azonosítható, ezek a menekültek, a béke tényleges aláírói (Benárd Ágost és Drasche-Lázár Alfréd), az anyaországi magyarok és az elszakított országrészek maradt magyarok. A négy csoport közül az elszakított országrészek maradt magyarok szenvedése a legnagyobb.

A kormány, a nemzetgyűlés és a kormányzó értékelése

Az értékelés tárgyát tekintve a csoporton belül a kormány és a nemzetgyűlés kap a legtöbbször negatív értékelést. Egyedül a *Pesti Hírlap* említi többször pozitív kontextusban a Simonyi-Semadam kormányt mint negatívban. A negatív értékelések számát növelik egyrészt az implicit értékelések, azaz a különféle csoportok tüntetése a békeszerződés aláírása ellen, másrészt a napirenden lévő ügyek a kormánnyal kapcsolatban. A nemzetgyűlésben az egyik legfőbb ügy az aláírás előtti napokban a béke aláírása. Friedrich István és Zákány Gyula a kormány jobboldali ellenzékeként felszólaltak az aláírás ellen. Erről a május 28-ai ülésről az *Az Est*, az *Új Nemzedék* és a *Világ* is tudósít. Mivel a nemzetgyűlésnek kellett ratifikálni a békeszerződést, a kormánynak pedig aláírni, ezért a béke aláírásának ellenzői mindkét csoportra megpróbálták nyomást gyakorolni. A legfőbb érv az volt, hogy ennek a kormánynak nincs joga aláírni a békét. A másik

fontos ügy, amelyben a kormány és a nemzetgyűlés negatív szereplőként jelenik meg, az ellenük készülő puccskísérlet bejelentése a Nemzetgyűlésben, amiről a *Budapesti Hírlap* és az *Új Nemzedék* tudósít.

8. táblázat

A kormány, a nemzetgyűlés és a kormányzó értékelései

	BH	ÚN	EST	PH	VIL	NÉPSZ	ÖSSZ
nemzetgyűlés/ház	48	57	28	67	20	6	274
negatív	18	21	6	5	4	0	54
pozitív	10	11	13	10	5	3	52
kormány össz:	23	41	56	105	25	3	253
negatív	6	18	19	33	6	0	82
pozitív	4	2	13	40	1	1	61
kormányzó/Horthy	20	20	7	10	0	2	59
negatív	3	4	0	0	0	0	7
pozitív	10	9	3	5	0	0	27

A kormány népszerűségét gyengítette továbbá, hogy a béke aláírása után a pártok a Simonyi-Semadam kormány lemondását követelték, mivel a kormány feladata hallgatólagosan a béke aláírása volt, amit teljesített. Az *Az Est*-ben le is írják ezt a koncepciót. A *Pesti Hírlap* a Területvédő Liga üléséről tudósít, ahol az egyik szónok a kormány eltávolítását követeli. Az aláírást követő napokban tehát a napilapokban megjelentek a lemondásra utaló találgatások. A puccskísérlet zárt ajtók mögötti tárgyalásán a miniszterelnök valóban bejelentette a kormány távozását, aminek kiváltó oka a különítményesek szervezkedése volt. A nyílt ülésen azonban június 5-én Simonyi-Semadam igyekezett megnyugtatni a képviselőket arról, hogy a kormány nem mond le. A kormány és így a tudósítók ezekben a napokban arra törekedtek, hogy megerősítsék a kormányt a pozíciójában, és ne keltsenek pánikot. A kormány a helyén marad vagy A kormány nem mond le címmel három hírlapban is jelentek meg írások, ezek *Az Est*, a *Budapesti Hírlap* és az *Új Nemzedék*. Ugyanezt a célt szolgálja a statárium jogossága melletti állásfoglalás is ebben a három napilapban. Ezekben a kontextusokban természetesen pozitívan jelenik meg a kormány. (A Simonyi-Semadam kormány azután valóban le is mondott 1920. július 15-én.)

Apponyinak a Nemzetgyűlésben mondott beszéde, amely a *Pesti Hírlap*ban jelent meg május 26-án, és a jászberényi kortes beszéde *Az Est*-ben, amelyekben a béke aláírása mellett érvel, szintén a kormány pozitív értékelését erősítik.

A béke aláírásának napján beszámolnak a napilapok a Nemzetgyűlés üléséről, amely végül is a ház javaslatára elmaradt, például a Nemzetgyűlés tüntetése (*Új Nemzedék* 1920. 06.05.) vagy a Nemzetgyűlés gyásza jeléül ma nem tanácskozott (*Az Est* 1920. 06.05) címmel. A Nemzetgyűlésnek ezt a gesztusát a béke elleni tiltakozásként interpretálják, ez pozitív irányba befolyásolja a Nemzetgyűlés megítélését.

A *kormányzó* szó összesen 59-szer szerepel az 1920-as szövegtörzsben, leggyakrabban az *Új Nemzedék*-ben és a *Budapesti Hírlap*-ban, mindkét napilapban a már említett üggyel, a

Nemzetgyűlés és a kormány elleni puccskísérlettel kapcsolatban. Hencz Károly felszólalásában arról beszél, hogy a szóbeszédnek szerint a Nemzetgyűlést szét akarják kergetni, a kormány tagjait pedig le akarják tartóztatni, és katonadiktatúrát akarnak felállítani, a puccskísérlet mögött pedig maga a kormányzó által befolyásolt különítményesek állnak. Bár a Nemzetgyűlési tudósításban elhangzik a kérdés, kik azok, de konkrét személyeket nem nevez meg a vádló.² Mindkét napilap cikkírója a legélesebben tiltakozik az ellen, hogy a kormányzó akár csak kapcsolatban is állhat ezzel az összeesküvéssel. Ezért a lehető legpozitívabbnak és fedhetetlennek rajzolják meg a kormányzó személyét. A forradalom hajótöröttjei mindent elkövetnek, hogy a Nemzetgyűlés tekintélyét lejárassák, és hogy éket verjenek a kormányzó és a Nemzetgyűlés közé. Puccskísérletekről, katonai diktatúra előkészítéséről beszélt a fáma. Ezekbe a hírekbe belevonták a kormányzó személyét is, akiről pedig köztudomású, hogy mennyire pártatlan és mennyire jogtisztelő. (*Új Nemzedék*, 1920. 06.06.)

Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnök pedig szinte védőbeszédet mond a kormányzóról a Nemzetgyűlésben, amit a *Budapesti Hírlap* szó szerint közöl. Azt, hogy a kormányzó hatalommal való felruházása legitim, és nem áll szándékában a fegyveres harc kirobantása, Horthy a béke aláírásának helyeslésével erősítette meg. Nem véletlen, hogy hat napilapból öt (kivéve a *Világ*) közli Horthy *Associated Press*nek adott nyilatkozatát, amiben ezt kifejezésre juttatja. Horthy Miklós neve csak ebben az ügyben kerül az újságok hasábjaira, a cikkek címe mind az öt lapban ugyanaz: Horthy Miklós, kormányzó nyilatkozata az *Associated Press*nek. (Ezért a Horthy név és a kormányzó szó gyakorisága együtt szerepel a vizsgálatban.) Az interjú részlet szövege is szinte szó szerint megegyezik, az *Associated Press* tudósítója szerint: a kormányzó férfias erején és képességein Magyarország jövője nyugszik, és szeméből sugárzik a tetterő. A napilapok a kormányzó személyét feddhetetlennek, királyi/isteni tulajdonságokkal bírónak festik le.

A kormány és a nemzetgyűlés viszonylag magas számú negatív értékelései az *Új Nemzedék*ben és a *Budapesti Hírlap*ban azt mutatják, hogy ez a két napilap ellenezte leginkább a béke aláírását. A vizsgálatban szereplő napilapok vezércikkei is a béke aláírását támadják május 25-én, 26-án, 27-én, és különféle érveket hoznak fel a kormány döntése ellen. Egyértelmű tehát, hogy a kormányt elkövetőként reprezentálják ezek az újságszövegek.

A kormányzó ezzel szemben túlnyomórészt pozitív értékelést kap, és a napilapok tagadják, hogy az összeesküvésben bármilyen szerepet is játszott volna. Az összeesküvés kirobantása a béke sárba tiprását jelentené Horthy részéről. A kormány az elkövető, aki hajlandó aláírni a békét, és egyben a múlt, a kormányzó ellenben a jövő.

Magyar politikusok csoportközi értékelése 1920-ban

Apponyi Albert

A politikusok közül kétségtelenül Apponyi Albert a legnépszerűbb az 1920-as szövegtörzs írásában. Apponyi neve 113-szor fordul elő összesen, és a rá vonatkozó értékelések száma is nagyon magas, 98 értékelésből ráadásul 91-szer pozitívan értékeli a narrátor Apponyi személyét. Az eredményeket a 9. táblázatban foglaltam össze.

Apponyi Albert a szövegekben kétféle szerepben jelenik meg, egyrészt mint a békedelegáció lemondott vezetője, másrészt, mint Jászberény nemzetgyűlési képviselője.

² Drózdgy Győző emlékirataiban Héjjas Ivánt és különítményét nevezi meg, és a kormány lemondását is ezzel indokolja. Drózdgy Győző: *Elvesztett illúziók. Drózdgy Győző emlékiratai.* Kossuth Kiadó. Budapest. 2013. 307–318.

9. táblázat
Apponyi Albert értékelései

	BH	ÚN	EST	PH	VIL	NÉPSZ	Össz
gyakoriság	5	9	20	50	20	9	113
értékelések	0	10	14	45	20	9	98
pozitív	0	9	13	42	20	7	91
negatív	0	1	1	3	0	2	7

Friedrich István

Friedrich István a vizsgált időszakban az általa újjáalakított Keresztény Nemzeti Párt ellenzéki nemzetgyűlési képviselője volt. Friedrich a béke aláírásának harcos ellenzőjeként jelenik meg a napilapokban. A béke aláírása elleni május 28-i nemzetgyűlési felszólalását három napilap közli: az *Új Nemzedék*, az *Az Est* és a *Világ*. Ezekben a napilapokban több pozitív értékelést kap, mint negatívot. A *Világ* például egy rövid összefoglalóval vezeti be a nemzetgyűlési ülést, amiben Friedrich fellépését értékeli:

„A nemzetgyűlés mai ülésén két felszólalás hangzott el a békeszerződés aláírása ellen, Friedrich Istváné és Zákány Gyuláé. A Ház ellenszenvesen és a kifigurázás törekvésével fogadta Friedrichék felszólalását. Lehet, hogy ezeknek az eszközöknek alkalmazása Friedrichék személyének szóltak, az ország határán túl azonban – sajnos – más hatást is kelthetnek. A tiltakozás elhangzása azonban nem volt felesleges, Friedrich természetesen felhasználta az alkalmat, hogy a maga szereplését kidomborítsa, védje, sőt dicsérje, de egyebekben sok igazságot is mondott.“ (*Világ*, 1920.05.28.)

10. táblázat
Friedrich István értékelései

	BH	ÚN	EST	PH	VIL	NÉPSZ	Össz
gyakoriság	2	17	26	9	19	0	73
össz.érték.	2	12	17	7	17	0	55
pozitív	0	10	11	2	10	0	33
negatív	2	2	6	5	7	0	22

Az *Új Nemzedék* Friedrich István felszólalásait, mint a laphoz közel álló politikusét, aki gyakran tudósította a kor sajtószerkesztési szokásainak megfelelően, azaz minden közbeszólását gondosan feljegyezte a lap nemzetgyűlési tudósítója valamilyen szolgálat jutalmául. (Szabó 1916: 86)

A *Pesti Hírlapban* azonban már nem ennyire egyértelmű a politikus megítélése. Friedrich-től a május 26-i Nemzetgyűlés ülésén megtagadták a felszólalás jogát, amikor Apponyi beszámolt a békedelegáció lemondásának okairól, és Teleki bejelentette a béke aláírását. Ezt a Nemzetgyűlési ülést csak a *Pesti Hírlap* tudósította (míg a május 28-i beszédről, amikor végre szót kapott Friedrich, a *Pesti Hírlap* nem számolt be), és ez az összefoglaló Friedrich napirend előtti felszólalásáért folytatott küzdelmére fókuszál, meglehetősen gúnyosan. A cikk címe: Elkésett jelentkező. Ugyanakkor a *Pesti Hírlap* május 27-i keltezéssel közöl egy interjút Fried-

rich-kelet, amiben érveket sorakoztat fel amellet, hogy miért ellenzi a béke aláírását. Összeségben Friedrich pozitív szereplő a békeszerződés kontextusában, és leginkább azért, mert tiltakozik a béke aláírása ellen.

A bűnbakok: Károlyi–Jászi kormányzat és Kun Béla kormánya

Negatív politikai szereplő a szövegekben Károlyi Mihály, akinek a neve a legtöbbször Friedrich István május 28-i beszédében hangzik el, amiben az Antant ellen érvel. Károlyi bűne, hogy ő is az Antant felé orientálódott, az Antanttól várta a segítséget.

A *Pesti Hírlap* azonban egy egész vezércikket szentel a Károlyi–Jászi kormányzatnak május 25-én *Eredendő bűn* címmel, amiben az Antanttal való szerencsétlen szövetségüket és pacifista politikájukat teszi felelőssé a hátrányos békekötésért, az értékelések ennek tükrében negatívak: „[...] Mert itt biztosan lehet megjelölni a kezdetbeli okot és az eredendő bűnt. A Károlyi–Jászi-kormányzat, az eszelős mágnás és a megkeveredett magántudós pacifista szövetkezése áll ott a felelősség kiindulópontjánál, ahonnan valóban mérhetetlenül fut tovább az idők és események rendjén.“ (*Pesti Hírlap*, 1920.05.25.)

Kun Béla politikai tevékenysége szintén Friedrich május 28-i beszédének központi témája, Friedrich szerint az Antant megbízhatatlanságát bizonyítja, hogy Kun Béla kormányát hívták meg a béketárgyalásra, és nem a szegedi kormányt. Kun Béla ezért mindhárom napilapban, amely tudósít az interpellációról, negatív szereplő.

Politikai pártok és irányzatok csoportközi értékelése

Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja

A Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja (KNEP), mint a kormányt alakító második legnagyobb párt név szerint összesen 25-ször szerepel a szövegekben, a politikai pártok közül a legtöbbször. Egyrészt a nemzetgyűlési tudósítások kontextusában fordul elő, másrészt a tiszántúli választások ügyében. A KNEP-en kívül, amit gyakran keresztény nemzeti egyesülésnek neveznek a szövegekben, szó van még keresztény nemzeti kormányról, ami Friedrich beszédében a saját kormányát jelöli, valamint keresztény nemzeti irányról.

Apponyi jászberényi beszédében, amit *Az Est* szó szerint közöl, egyrészt a keresztény nemzeti irányzat mellett teszi le a voksát, de politikáját a keresztény szociális irányzat felé terjeszti ki, azaz a szociális reformpolitikát, elsősorban a munkások gazdasági érdekvédelmének jogosságát és a kizsákmányolás elleni küzdelmet, a gazdasági élet megtisztítását hangsúlyozza. „Talán mondanom sem kell, hogy azzal az iránnyal, amelyet kitűztek: a keresztény és nemzeti iránnyal teljes mértékben rokonszenvezek. Én azt magaménak vallom, mióta a közpályán működöm, kiegészítve azzal a szociális iránnyal, amelynek folytatására már évtizedek előtt elsőnek mutattam reá és amely a háború és a forradalmak folytán ma sokkal gyorsabb és gyökeresebb újjáalakításokat kíván, mint azelőtt.“ (*Az Est*, 1920. 06.08) *Az Est*ben tehát – Apponyi beszédének köszönhetően – a keresztény nemzeti irányzat egyértelműen pozitív értékelést kap.

A másik napilap az *Új Nemzedék*, amelyben egyértelműen pozitív szereplőként emelkedik ki a keresztény nemzeti csoport. Az *Új Nemzedék* a keresztény nemzeti irányzat szócsöveként a béke aláírásának megtagadására buzdít a Nem és ezerszer nem című vezércikkében (1920. 05.28.). A Területvédő Liga impozáns tiltakozó üléséről és Wolf Károlynak, a liga elnökének nagyhatású beszédéről is csak ebben az újságban olvashatunk.

A Kisgazda Párt: Nagyatádi Szabó István és Rubinek Gyula

A Kisgazda párt tagjai közül Nagyatádi Szabó István (9) és Rubinek Gyula (3) szerepelnek két ügyben. A párt tiszántúli választások agitációs körútjának állomásai közül a *Népszava* és a *Világ* a fehérgyarmati gyűléséről számolnak be, a *Világ* pedig a makói gyűlésnek is szentel pár sort. Az ekkor már Keresztény/Keresztyén Kisgazda- és Földműves Párt 1920. május 8-án kezdett a választási hadjáratba a Tiszántúlon, június 5-én és 6-án már harmadszor kampányoltak. Az agitációs körutat Rubinek Gyula vezette. Céljuk a tiszántúli mandátumok többségének megszerzése és ezáltal az egyedüli kormányzás volt. (Gergely 2010: 48) A napilapok mindkét eseménnyel kapcsolatban a Kisgazda Pártnak a béke aláírása melletti állásfoglalását emelik ki. A *Népszavában* és a *Világban* Nagyatádi pozitív szereplő, míg Rubinek nem kap értékelést.

Az *Új Nemzedék* azonban Nagyatádi nyíregyházi agitációjáról tudósít, amikor a politikus Dvorčák Győző, a KNEP színeiben induló jelölt ellen érvel azzal, hogy ha Nyíregyházán tót jelöltet választanának meg, akkor a csehek jogot tartanának a városra. A cikkíró meglehetősen gúnyosan oktatja ki Nagyatádit a lap hasábjain: „Mi közük a cseheknek a magyar földön élő tótokhoz? Minden magyar és minden jóérezsű tót tudja, hogy a cseheknek semmi keresni valójuk a Felvidéken s Nagyatádi Szabónak is tudnia kellene, hogy a cseh falánkság egyszerűen ezért rabolt el színmagyar városokat is, mint Komárom, Pozsony, stb., amiért általában az, akinek rabló kedve van, rabolni szokott, amikor szerét ejtheti.” (*Új Nemzedék* 1920. 06.04.)

Az *Új Nemzedék* politikai irányvonalához híven a KNEP jelöltjét támogatja, Nagyatádi viszont mint ellenfél – negatív szereplő. A KNEP tiszántúli agitációját Haller István irányította, a körút egy-egy állomásán elhangzott beszédéről az *Az Est*, a *Budapesti Hírlap*, a *Pesti Hírlap* és a *Világ* is beszámol. A tudósítások Haller Istvánnak a béke aláírásáról tett nyilatkozatait emelik ki, amelyeknek lényeges eleme a béke aláírása után a magyar összefogás és a rendteremtés az országon belül.

Szociáldemokrácia / Szociáldemokrata Párt

A Szociáldemokrata Pártra a szövegekben a szociáldemokrácia főnévvel utalnak, csak három napilapban esik szó a szociáldemokratákról: az *Új Nemzedék*-ben, a *Népszavá*-ban és az *Az Est*-ben. Az *Új Nemzedék*-ben a külföldi szociáldemokrácia jelenik meg: egyrészt a Renner osztrák kancellár elleni vádemelésről tudósítanak Vörösteror Ausztriában címmel, másrészt a cseh parlamenti vitában a német szociáldemokrata pártra utalnak. Ezek a cikkek a külföldi szociáldemokrácia destruktív tevékenységét emelik ki.

Az *Est*-ben viszont Apponyi Jászberényi beszédében a Magyarországi Szociáldemokrata Párt Nemzetgyűlésből való kimaradását fájlatja, és rámutat a párt közvetítő szerepének szükségességére a munkásság és a tőkésék között. Itt tehát egy szereplő, Apponyi értékeli pozitívan a szociáldemokráciát, bár az *Est* 1920-as szöveg-terjedelméhez képest ez az eredmény nem számottevő, mégis megjelenik egyfajta pozitív kép a Szociáldemokrata Pártról. Apponyi sajnálja ugyan a kimaradásukat a Nemzetgyűlésből, de nem hibáztatja sem a Pártot, sem más, elhanyagolt pártokat ezért.

A *Népszavá*-ban, mivel a Magyarországi Szociáldemokrata Párt lapja, nyíltan megjelenik a szociáldemokrata csoport mint saját csoport, a vezércikkekben csak a mi csoport szólal meg, és nem a magyarok egész csoportja. A békét illetően is a saját állásfoglalásukat ismertetik: „A Magyarországra erőszakolt békeföltételek bennünket, szociáldemokratákat töltenek el első sorban aggodalommal és a méltánytalanság érzésével. Mi az általános emberi szabadság harcosai vagyunk, törhetetlenül ragaszkodunk a népek, nemzetek és fajok önrendelkező jogának tiszteletben tartásához és elítélünk minden erőszakot, amelynek alkalmazásával a győzők fölrúgják a nép önrendelkező jogát.“ („Béke?” *Népszava*, 1920.06.03.) A *Népszava* egy másik vezércikkében pedig a szociáldemokrácia hazai ellenségeihez szól, „akik a szociáldemokráciát teszik

itt felelőssé a háború és a forradalmak minden bűnéért és következményéért, akik egy lépéssel sem igyekeznek közeledni a becsületes szándékú munkásság felé!“ (*Népszava*, 1920. 06.08)

Egyértelmű, hogy a *Népszavában* a szociáldemokrata csoport mint saját csoport pozitív értékelést kap, ugyanakkor érdekes, hogy nincs megnevezve egy konkrét ellenséges csoport sem. Azokat, akik a szociáldemokráciát teszik felelőssé a forradalmakért, a cikkíró ellenségnek nevezi, vagy egy másik vezércikkben (1867–1920, 1920. 06.08.) a többi pártoknak, akiknek a hatalom a kezükben van. A KNEP vagy a keresztény nemzeti irányzat meg sem jelennek a *Népszavában*, és a kormány szó is csak 3-szor, de nincs értékelés a kormányra vonatkoztatva. A *Népszavá*-ban tehát rejtetten ott van a konfliktus a saját csoport, azaz a szociáldemokraták és más pártok között. A konfliktus okai egyértelműek a vizsgált időszakban: a Központi Sajtóvállalat destruktív lapok elleni hadjárata, a Szociáldemokrata Párt jelöltjei elleni hatósági terror a januári választásokon, és végül távolmaradásuk a választásoktól, valamint az általános negatív közhangulat a bűnbaknak tekintett szociáldemokráciával szemben.

Bolsevisták, bolsevizmus

A bolsevisták és bolsevizmus szavakhoz legalább három külön csoport rendelhető az 1920-as szövegtörzshez, annak ellenére, hogy ezeknek a szavaknak a számszerű gyakoriságuk nagyon alacsony, összesen 17-szer fordulnak elő az 1920-as szövegtörzshez. Az első jelentés a bolsevista Ország, a második a külföldi bolsevik/kommunista kormányok és pártok, a harmadik pedig a magyarországi bolsevizmus, ami a Tanácsköztársaság alatti kormányzást vagy kommünt jelöli.

Az *Új Nemzedék*-ben az orosz bolsevizmusról és az orosz külügyi népbiztosról, Csicserinről jelenik meg egy pamflet, amelyben egy francia újságíró készít interjút a *Petit Parisien* számára. Csicserin egyszerű és engedékeny embernek mutatja be magát, miközben a francia újságíró szerint egy érzéketlen gyilkos: „Ennek a békés természetűnek – folytatja a francia újságíró – tudnivalóan bőséges része volt abban a sok ezernyi halálos ítéletben, amelyekkel az orosz bolsevisták uralmukat megalapozták.“

Az angol munkásküldöttség vezetőjének, Wedgewood ezredesnek a fehérterrortól megjelenő nyilatkozatával kapcsolatban pedig az *Új Nemzedék* tudósítója úgy nyilatkozik, hogy az bizonyára egy bolsevista misztifikáció.

Az *Est*-ben két szereplő is értékeli a magyarországi bolsevizmust. Az egyik Friedrich István a május 28-i felszólalásában, aki a bolsevizmus szót Kun Béla kormányának szinonimájaként használja, és aki szerint a bolsevizmus tragédia volt az ország számára: „Bleyer miniszter mondta nemrég, hogy az országnak négy tragédián kellett átesnie: a háborún, a bolsevizmuson, a román megszálláson és a béke aláírásán.“ (*Új Nemzedék*, 1920.05.28.)

A másik értékelő szereplő az *Az Est*-ben Apponyi Albert a már említett jászberényi beszédében. A beszéd egy részének címe a napilap hasábjain: Védekezés a bolsevizmus ellen. Apponyi a jogszerű, rendőri intézkedéseket is helyénvalónak tartja a bolsevizmus visszatérésének megakadályozására, hozzáteszi azonban, hogy az ártatlanok bántalmazását és az önkényes megtorlásokat elítéli.

A harmadik napilap a mintában a *Pesti Hírlap*, amelyben a *bolsevizmus*-ról szó esik, és a magyarországi bolsevizmust jelöli. Teleki Pál külügyminiszter a Bécsi Telefonszolgálatnak nyilatkozik a békeszerződésről: borzasztó károk okozójának nevezi a bolsevizmust és a román megszállást, amelyek után megkezdődött az ország újjáépítése.

A mintában a *Pesti Hírlap*-ban jelenik meg a magyarországi bolsevizmus és a zsidók párhuzamba állítása. Egy francia lap, a *Vols Nationale* írásai alapján foglalja össze a magyar napilap a franciák véleményét a békeszerződésről. „A cikk [...] rámutat arra, hogy a Magyarország elleni hazugságokkal a zsidók töltik meg a francia sajtót, akik vadul gyűlölik az anti-

szemita magyarokat és nem tudják nekik megbocsájtani, hogy a bolsevizmussal kérlelhetetlenül leszámoltak.“ (Francia lapvélemények a magyar békéről, *Pesti Hírlap*, 1920. 06. 02.)

A bolsevizmus és a bolsevikok akár a magyarországi kommünt, akár a külföldi kommunista kormányokat és pártokat jelölik, mindig negatív értékelést kapnak.

Zsidók, kaftánosok

A zsidókról a *Pesti Hírlap*-ban kétszer esik szó, mint fentebb láthattuk a zsidó=bolsevik toposz jelenik meg, valamint egy másik helyen Haller István Hódmezővásárhelyen elmondott beszédét idézi a cikkíró, amiben a zsidó nyereszkezőt jelent, aki a magyarok üzleteit vette el.

Az *Új Nemzedék* Pardon című rovatában pedig a liberális vagy pacifista kormányzat és a kaftánosok és fajtársaik összefonódására tesz célzást a szerző, amitől a politikai hatalmuk biztosítását várják egy pajzsos újság (*Az Est?*) gyakorlott vezetése alatt. Itt a destruktív csoportok, így a liberálisok és a destruktív sajtó elleni fellépésre látunk egy példát, ami a KSV lapok egyik fő célkitűzése volt.

Az Est-ben Apponyi jászberényi beszédének egy része a „zsidókérdés megoldásával” foglalkozik: itt szó van a zsidóüldözés elítéléséről, de a zsidóság hibáiról is, mint például a zsidók egymással való szolidaritásáról, ami magyar hazafiságuk felett áll, és tényerésükről a nemzet gazdasági és kulturális életében. Ezek negatív értékelések, hiszen pont olyan tulajdonságok, amelyek a magyar nemzetet sértik. Ezzel szemben a zsidók személyi és vagyonbiztonsága elleni erőszakos cselekedeteket Apponyi elítéli, akárki is követi el azokat, utalva a különítményesekre.

Az Est-ben az angol munkásküldöttség jelentését a magyarországi fehérterrortól egy bécsi újságból idézik, aminek lényege, hogy az előforduló kihágások nem antiszemita jellegűek, hanem a kommunistákat üldözik, akiknek körében magas a zsidó elemek részesedése.

A politikai pártok és szervezetek szógyakorisági és csoportközi értékeléseinek vizsgálatából jól látható, hogy melyik napilapban melyik párt vagy irányzat van felülreprezentálva, így a keresztény nemzeti irányzat az *Új Nemzedék*-ben és az *Az Est*-ben, a Kisgazda Párt a *Világ*-ban és a *Népszavá*-ban, a Szociáldemokrata Párt szintén a *Népszavá*-ban. A bolsevikok és a zsidók mint ellenséges csoport jelennek meg a szövegekben, ezek a csoportok nem részei a magyar csoportnak.

A saját csoport csoportközi értékelései 1920

A pozitív és a negatív értékeléseket a magyar csoport esetében napilaponként a korpusz szószámához viszonyítva, százalékos arányban is vizsgáltam. Az eredményeket az 1. diagram mutatja. A magyarok csoportjába tehát nemcsak az egész nemzetet jelölő szavakat válogattam be a szógyakoriság vizsgálat során, hanem az elemzésben megjelölt politikai csoportokat, szervezeteket, pártokat és politikusokat is. A csoportközi értékelés eredményei tehát a magyar csoportra összességében és a magyar csoport részét képező kisebb csoportok egészére vonatkoznak napilaponként.

Két napilapban, a *Budapesti Hírlap*-ban és az *Új Nemzedék*-ben a magyarok negatív értékelései meghaladják a pozitív értékeléseket. Mindkét lapban a nemzetgyűlés és a kormány képezik leggyakrabban a negatív értékelések tárgyát, és ezek az eredmények a saját csoport egészének az értékelését negatív irányba befolyásolják.

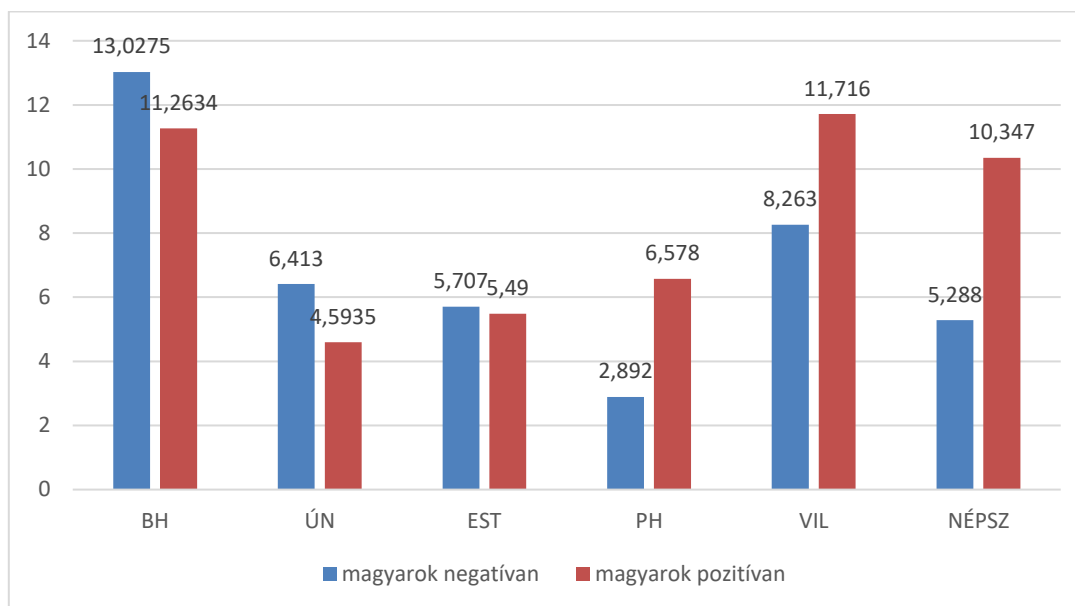
Az *Új Nemzedék*-ben jelenik meg leginkább a bizalmatlanság a kormány iránt és a békeszerződés aláírásának nyílt ellenzése. Ezt az is alátámasztja, hogy Friedrich nemzetgyűlési felszólalásait ebben az időszakban részletesen közli a lap. Az *Az Est*-ben viszont a magyarok negatív és pozitív megítélése csaknem azonos, míg a *Pesti Hírlap*-ban a magyar csoport pozitív

értékelése duplája a negatívnak, itt a nemzetgyűlés és a kormány is kicsivel több pozitív értékelést kap, mint negatívát. Ez mutatja a napilap kormány felé közeledését, és a békeszerződés aláírásának elfogadását. A *Pesti Hírlap* magyar csoportra vonatkozó pozitív értékeléseinek magas értékéhez Apponyi dicsőítése is nagyban hozzájárul. A *Világ*-ban és a *Népszavá*-ban viszont a magyar csoport pozitív értékelései jóval magasabbak, mint a negatívok. A *Világ*-ban a menekültek és ezen belül is az erdélyi menekültek mint pozitívan értékelt saját csoport vannak túlsúlyban, a *Népszavá*-ban pedig a szociáldemokraták.

1. diagram

Pozitív és a negatív értékelések a magyar csoportban 1920-ban

Külső csoportok

A külső csoportokra vonatkozó leggyakoribb témák

A napilapokban szereplő külföldi hírek és tudósítások, amelyek nagy része külföldi hírügynökségektől és távirati irodáktól átvett hírek, vagy pedig külföldön már megjelent újságcikkek összefoglalásai, lehetőséget adnak arra, hogy a külső csoportokat érintő témákat is számba vegyük. A vizsgált időszakban a külföldi hírek esetében is érvényesül a napirend kijelölés gyakorlata, és elsősorban a trianoni békeszerződést, illetve a magyarokat érintő külföldi tudósításokat közölnek. Ezért a külföldi tudósítások esetében is a legtöbb esetben a magyar csoport perspektívája érvényesül, mind a cikkek válogatása, mind a csoportközi értékelések szempontjából. A legfontosabb témákat, amelyekben a külső csoport a kezdeményező az 1920-as szövegtörzsben, a 11. táblázat foglalja össze.

A témák négy csoportra oszthatók:

- ◆ azok az ügyek, amelyek a magyar csoportot érintik közvetlenül, elsősorban a magyarok ellen elkövetett atrocitások az utódállamokban;
- ◆ a békeszerződéssel kapcsolatos hírek, vélemények;
- ◆ külpolitikai hírek, amik közvetve érintik a magyarokat;
- ◆ angol munkásküldöttség tevékenysége Budapesten.

11. táblázat

A külső csoport kezdeményezte legfontosabb ügyek 1920-ban

Ügyek – kezdeményező a külső csoport	cikkek száma	napilap
Az Antant hatalmak előkészítik a békét a Trianon Palotában	5	5
Az angol munkásküldöttség tevékenysége Budapesten/fehérterror	5	4
Francia vélemények a magyar békéről	7	5
Német béke és választások	2	2
Románok atrocitásai a magyarok ellen	3	2
Csehek a magyarok ellen	5	1
Szerbek a magyarok ellen	2	1
Antant–oroszl tárgyalások	3	1
Vörösteror Ausztriában/szovjeteknél	2	1

1920. májusában angol munkásküldöttség érkezett Magyarországra Simonyi-Semadam meghívására, hogy kivizsgálják a fehérterror kegyetlenkedéseiről szóló hírek valóságtartalmát. A delegáció vezetője Wedgewood ezredes, munkáspárti képviselő volt. A küldöttség munkájáról és beszámolójáról az *Az Est* egy rövid hírben tudósított, ami a küldöttség jelentésének csak egy kivonatolt változata volt, a *Világ* pedig csak két mondatban említi meg a küldöttség magyarországi tartózkodását. Az *Új Nemzedék* viszont egy magyarok ellen irányuló összeesküvés-elméletet vázol fel Wedgewood nyilatkozatairól a fehérterrorral kapcsolatban. A június 1-i keltezéssel megjelenő cikk címe: Hogyan fonták be Wedgewood ezredest Bécsben?

Szintén csak az *Új Nemzedék* tudósít a cseh képviselőházban történt incidensről, amikor Tomáš Garrigue Masaryk elnök beszédét a magyar és német képviselők kiabálásokkal zavarták meg. Az elnök rendreutasította a képviselőket, amit a cikk szerzője a magyar szó elnyomásaként értékel.

A külső csoportokra vonatkozó szavak

A csoportközi értékelés longitudinális vizsgálata szempontjából egy külső csoport meghatározása lenne a kívánatos, amely szemben áll a saját csoporttal, az 1920-as szövegtörzsből azonban több ellenséges csoport és több baráti csoport jelenik meg. A vizsgálatban a külső csoportokat és a vonatkozó csoportokat három kategóriába soroltam, ezek a nemzetek szövetsége és az országok elnevezései, a magyarországi nemzetiségek és a Magyarországgal szomszédos utódállamok és népeik, valamint a külföldi politikusok. A kategóriákat a 12. táblázat tartalmazza.

Politikusok

A külföldi politikusok közül Millerand francia elnök, a békekötés elnöke és a híres Millerand-kísérőlevél szerzője szerepel a legtöbbszor a szövegtörzsből, valamint Lloyd George Nagy-Britannia miniszterelnöke. Az *Új Nemzedék*-ben a cseh képviselőházban történekről szóló tudósítás Tomáš Garrigue Masaryk elnök gyakori szerepeltetését jelenti. A csehekkel szembeni ellenszenv mutatkozik meg Edvard Beneš gyakori említésében is, hiszen az ő Magyarországgal szembeni irányuló hatékony külpolitikájának és propagandájának köszönhetően Magyarország

sokáig nem talált szövetségeseket. Dvortsák Győző vagyis Dvorčák Viktor neve szintén az *Új Nemzedék* hasábjain bukkan fel.³ A kitűnő tót költő, „aki a Petőfi-társaság tagja, két esztendőn keresztül olyan lelkesen és bátran harcolt a Magyarország igazáért Bécsben, Prágában, Varsóban, Rómában, Londonban és Párizsban, hogy ebben csak igen kevesen versenyezhetnek vele a magyarok közül is“, tulajdonképpen egy barátságos külső csoport, a tótók képviselője a szövegben. (Zeidler 2009: 97)

12. táblázat

A külső csoport kategóriái és a vonatkozó szavak 1920-ban

nemzetek és nemzetek szövetsége	Magyarországi nemzetiségek és Magyarországgal szomszédos nemzetek	politikusok, politikai szereplők ⁴
Antant, Európa, idegen, ellenség, Népszövetség, Franciaország, francia, Anglia, angol, Németország, német, Olaszország, olasz	Ausztria, osztrák, Románia, román, oláh, cseh, szláv, szlovák, szlovén, tót, jugoszláv, horvát, rutén, szerb, szász, német	Millerand, Wedgewood, Lloyd George, Dvortsák Győző, Beneš, Tomasek, Tomáš Garrigue Masaryk

A külső csoport negatív és pozitív értékelései

A vizsgálatba bevont hat hírlap közül mindegyiknél magasabb a külső csoport negatív értékelése, mint a pozitív. Ugyanakkor a 13. táblázaton jól látható, hogy minden napilap negatívan értékeli az Antantot mint csoportot és a franciákat és az angolokat külön is. Az angolok és a franciák a békeszerződés aláírásának kontextusában szerepelnek, valamint a Francia Kamara tárgyalja a magyar kérdést, amiről *Az Est* számol be.

Az angolok viszonylag magas számú negatív értékelése az *Új Nemzedék*-ben részletesen tárgyalt angol munkásküldöttség tevékenységével kapcsolatos. Ugyanebben a napilapban a csehek, a románok és a szerbek ellenséges csoportok, akik önállósodási törekvéseiket beteljesítették. Ezzel szemben a magyarországi németek, szlovákok vagy tótok és a vendek baráti csoportok, mivel nem akarnak elszakadni az anyaországtól. A románok, a csehek és a szerbek nem csak az *Új Nemzedék*-ben, hanem a többi napilapban is negatívan értékelték, kivéve a *Népszavát*, amelyben nincs értékelés.

Németország a legtöbb újságnál pozitív értékelést kap, és a Népszövetség is mint külső csoportok összessége. Ezzel szemben az Antant, amely a leggyakrabban előforduló külső csoportra vonatkozó szó, minden napilapban negatív szereplő. Ezek az eredmények a napilapok szövegeinek kvalitatív vizsgálatával is alátámaszthatók, hiszen Friedrich István május 28-i országgyűlési beszédében a béke aláírása ellen és ezen keresztül az Antant ellen érvel. Ezt a beszédet a *Világ*, az *Az Est* és a *Pesti Hírlap* is részletesen közli. A 2. diagramon a külső csoportba tartozó összes kisebb csoportra és politikai szereplőre vonatkoznak a negatív és a pozitív értékelések.

³ A Bethlen-kormány később anyagi és politikai támogatásban részesítette Dvorčák szakadár mozgalmát, amely Csehszlovákiában működött.

⁴ Alexandre Millerand, Franciaország miniszterelnöke, Josiah Wedgewood, Clement ezredes angol munkáspárti képviselő, Dvortsák Győző, magyar orientációjú szlovák származású politikus, 1920-ban magyar parlamenti képviselő, Tomas Garrigue Masaryk cseh miniszterelnök, Benes cseh külügyminiszter, Lloyd George, Nagy-Britannia miniszterelnöke.

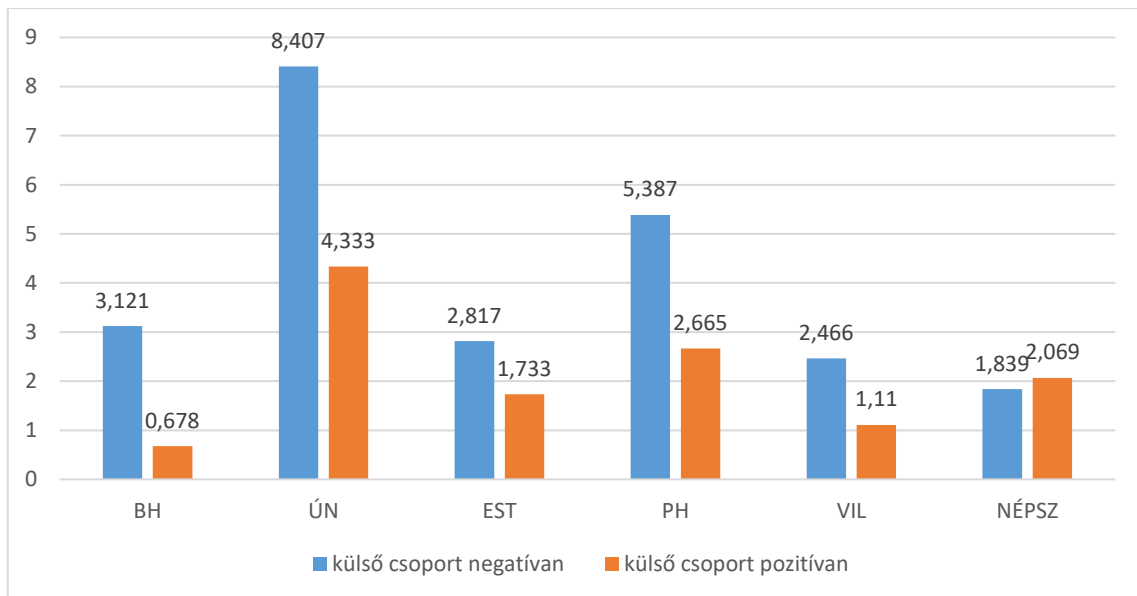
13. táblázat

A saját csoport pozitív és negatív értékelései, az értékelés tárgya: külső csoport

1920	BH	ÚN	EST	PH	VIL	NÉPSZ
külső negatív	23 Antant: 4 francia: 5 cseh: 4 román: 5 Európa: 5	97 Ántant: 36 cseh: 19 román/ oláh: 3 szerb:12 angol:19	39 Entente: 18 román/ oláh: 13	95 (Entente: 15 cseh: 8 román/oláh: 27 szerb: 7 osztrák: 6 idegen/szomszéd hatalmak: 8	20 Entente: 8 román: 5 cseh: 2	8
külső pozitív	5 német	50 német: 25 tót, szlovén, szlovák: 25	24 német: 10 Európa: 3 amerikai: 3 angol: 4	47 Entente: 13 Népszövetség: 5 francia: 6 vend: 5 Mo-i németek: 5 tót: 4	9	9

2. diagram

A saját csoport értékelései – 1920: az értékelés tárgya a külső csoport

Összességében tehát a külső csoport minden vizsgált napilapban több negatív értékelést kap, mint pozitívat. A negatív értékelések számát a *Világ*-ban, *Az Est*-ben és a *Pesti Hírlap*-ban az Antant negatív értékelései emelik, míg a *Budapesti Hírlap*-ban és az *Új Nemzedék*-ben az utódállamok nemzetei, elsősorban a csehek és a románok a legellenségesebb csoportok. Az *Új Nemzedék*-ben az angol munkásküldöttség tevékenysége miatt az angolok is ellenséges csoportként jelennek meg. A 2. diagramon jól látható, hogy az *Új Nemzedék*-ben van a legtöbb ne-

gatív értékelés a külső csoportra vonatkozóan, és ebben az újságban jelenik meg a legtöbb külső csoport is ellenséggként. A magyarországi szlovákok és a magyarországi németek viszont mindgyik napilapban pozitív értékelést kapnak, ezek az értékelések növelik a külső csoportra vonatkozó pozitív értékelések számát. A Népszavában kevés a külső csoportok értékelése, és ezek az értékelések általában az Antantra vonatkoznak.

Összefoglalás

A nemzedékeken átívelő traumanarratívának a kiindulópontja a trianoni békeszerződés aláírásának aktusa 1920-ban, ami valóban sokkhatást váltott ki a magyar társadalom minden tagjában. Az azonnali sokkhatásról a katasztrófa szindrómára jellemző dramatikus narratíva jelenik meg az 1920-as szövegtörzshez. A június 4-ét megelőző héten különféle csoportok a béke aláírásának megakadályozására tettek erőfeszítéseket csakúgy a nemzetgyűlésben, mint az utcán. Annak ellenére, hogy a béke aláírásának következményei elsősorban az elszakított területeken maradt vagy az onnan elmenekült magyarság számára váltak valós identitásfenyegetéssé, a korabeli médiában és társadalmi nyilvánosságban a revíziós propagandának köszönhetően a 30-as évek végére az egész nemzeti csoportot ért identitásvesztésként interpretálták. 1925-ben nincsenek megemlékezések, sőt említés sincs Trianonról, a revíziós törekvések 1927-ben Lord Rothermere fellépésével erősödtek fel. 1930-ban a tízéves évfordulón viszont gyásznapot hirdettek és megemlékezésekről tudósítottak, amelyek tulajdonképpen az 1920-as tüntetések rituális ismétlései voltak. A normális gyász mintázata szerint itt az emlékezés következne, de emlékezés helyett a több éve folyó revíziós propaganda hatására a veszteség traumává transzformálódott. A bűnbakképzés, a tagadás, a jogos bosszú és a kárpótlás iránti igény bontakozik ki ezekből a szövegekből. Gömbös sikeres külpolitikájának, a német és olasz piacok megnyitásának és a viszonylagos gazdasági jólétnek köszönhetően a magyar csoport megerősödött, ezért az 1935-ös szövegtörzshez a jóvátétel követelése egyre erőteljesebben jelentkezik. 1940-ben a két országrész visszacsatolását valódi elégtételként, diadalként ábrázolják az egyetlen vezércikkben, amelyet a *Pesti Hírlap* közölt. 1945-ben a napilapok megszűnése miatt nincs adat. 1947-ben a párizsi béke lényegében a trianoni határokat állította vissza, ekkor a trauma modell alapján retraumatizáció történik. Az 1947-ben megjelent cikkek ugyan nem voltak a vizsgálat tárgyai, de a párizsi békéről február 10-én, az aláírás napján tudósítottak a napilapok, június 4-én azonban sem a trianoni békeszerződésről, sem a párizsi békéről nem esett szó. 1947 és 1990 között a vizsgált periódusban egyetlen cikk sem jelent meg Trianonról, ezt neveztem a lappangás időszakának. A magyar politikusok felhagytak revíziós törekvésekkel, a hivatalos állásfoglalás szerint Trianon igazságos volt, mivel a nemzetiségek felkeltek a „népek börtöne”, a Monarchia ellen, ezért jogosak voltak a románok és a csehek önállósodási törekvései, amelyeket a béke szentesített. Ez a Trianon narratíva uralta a szocializmus éveit a nyolcvanas évekig, a téma kutatása pedig tilalom alá került, és teljes hallgatás övezte a szomszédos országokban élő magyarok helyzetét. 1990-ben óriási megkönnyebbülést jelentett, hogy végre lehet szabadon beszélni Trianonról. A hallgatás és a hallgatás ára az összes publicisztikában központi téma volt. Hetven év távlatából megkezdődött a feldolgozásra irányuló munka. A narratívumok mintázata a rendszerváltás utáni szövegtörzshez egyrészt a trauma mintázatának rekonstruálása, másrészt a felelősök keresése. Ezekben a szövegekben az 1947-es béke a trianoni békeszerződés megismétléseként jelenik meg. Az újságcikkeket többnyire hozzáértők, azaz neves történészek írják, akik végül olyan narratívát hoznak létre, amely illeszkedik a nemzet hivatalos történelmébe. A trauma szó egyébként az 1995-ös szövegtörzshez jelenik meg először.

IRODALOM

- Bajomi-Lázár Péter (2010) *Média és politika*. Budapest, Antenna Könyvek.
- Buzinkay Géza (2016) *A magyar sajtó és újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig*. Budapest, Wolters Luwer Kft.
- Csertő István – László János (2016) A csoportközi értékelés mint a csoporttrauma érzelmi feldolgozásának indikátora a nemzeti történelem elbeszéléseiben. In: Sepsi Enikő – Deres Kornélia – Czeglédy Anita – Szummer Csaba (2016szerk.) *Studia Carolesina: Nyelv, Kultúra, Identitás*. A Károli Gáspár Református Egyetem 2015-ös évkönyve. Budapest, L'Harmattan. 305–331.
- Drózdly Győző (2013) *Elveszett illúziók. Drózdly Győző emlékiratai*. Budapest, Kossuth Kiadó.
- Freud, Sigmund (1974) Ismétlés, emlékezés és átdolgozás. In: Buda Béla (1974szerk.) *Pszichoterápia*. Budapest, Gondolat. 49–56.
- Freud, Sigmund (1997) Gyász és melankólia. In: Freud, Sigmund (1997) *Ösztönök és ösztönsorok. Metapszichológiai írások*. Budapest, Filum. 129–143.
- Fülöp Éva – Ilg Barbara – Csertő István – Szabó Zsolt – Slugoski, Ben – László János (2012) Emotion elaboration of collective traumas in historical narratives. In: *Social Cognition and Communication. Sydney Symposium for Social Psychology*. Psychology Press, New York.
- Gergely Jenő (1920) Titkos választás és ellenforradalom – 1920. In: Földes György – Hubai László (2010 szerk.) *Parlamenti választások Magyarországon 1920–2010*. Budapest, Napvilág Kiadó. 46–82.
- Gyáni Gábor (2010) *Az elveszített múlt*. Budapest, Nyitott műhely.
- Ilg Barbara (2009) A nemzeti identitás vizsgálata élettörténeti elbeszélések tartalomelemzésével a vajdasági magyarság körében. In: Róka Jolán (2009szerk.) *Annales Tomus II*. Budapest, Századvég. 101–115.
- Koselleck, Reinhardt (1999) Az emlékezet diszkontinuitása. In: 2000. 1999 (11. évfolyam)
- LaCapra, Dominick (2001) *Writing History, Writing trauma*. Baltimore, The Hopkins University Press.
- László János (2005) *A történetek tudománya. Bevezetés a narratív pszichológiába*. Pszichológiai Horizont 3. Budapest, Új Mandátum.
- László János (2012) *Történelemtörténetek*. Budapest, Akadémiai.
- Meek, Alan (2010) *Trauma and media*. New York, Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203863190>
- Ricoeur, Paul (2006) *Memory, History, Forgetting*. Chicago, Chicago University Press.
- Rüsen, Jörn (2004) Trauma és gász a történelmi gondolkodásban. *Magyar Lettre Internationale*, 54. 2004, Ősz, 14.
- Stóhr Lóránt (2011) Feltépett sebek: Önreflexivitás a kollektív traumák dokumentumfilmes feldolgozásában. *Médiakutató*, 2011/ősz.
- Szabó László (1916) *A modern újságírás*. Budapest, Dick Manó kiadása.

Szűts István Gergely (2017) Elűzöttek. Menekültek, optánsok, vagonlakók. *Rubicon*, 7–8 sz. 52–61.

Török Gábor (2005) *A politikai napirend*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Volkan, Vamik D. (1998) *Bloodlines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism*. New York, Farrar, Straus and Giroux Inc.

Zeidler Miklós (2009) *A revíziós gondolat*. Pozsony, Kalligram.